

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E

ŘÍDÍ REDAKČNÍ RADA

Ročník IV.

Listopad—Prosinec, 1952.

Číslo 11—12.

O B S A H

STRANA VE STÍNU ŠIBENICE

H. J. Hájek

MOSKEVSKÝ PROCES V PRAZE

Luděk David

O MALÉ A VELKÉ EVROPE

Albert

Z NOVÉ LITERATURY

E. V. Erdely

ZKOUŠKA INTELEKTUALŮ

Vladimír Peška

PRAHA JIŽ NENÍ V PRAZE?

František Břeha

NOVÉ SPOLEČENSTVÍ ZAJMŮ

Karel Erban

KANADA A ATLANTICKÝ PAKT

V. Koclík

DOMOV O EVROPSKÉM SJEDNOCENÍ

L.Č.

ÚRYVKY Z PROCESU

SKUTEČNOST SE PŘEDPLACÍ:

Ročně:

V ANGLII A IRSKU:

£ 1 Postal Orderem nebo šekem, vystaveným na jméno *H. J. Hájek*, do ústřední administrace Skutečnosti 28, Orchard Crescent, Edgware, Middx., England.

V AUSTRALII,

Tasmanii, N. Zélandě

£ 1: 10, leteckou poštou £ 3. Poštovním poukazem (Postal Order) na adr.: *Jan E. Vřečka*, Czechoslovak Book-seller, 24, Musgrave Street, Mosman — Sydney, N.S.W. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

V BELGII:

frs. 150 mezinárodním převodem nebo bankovkou do ústř. administrace.

VE FRANCII:

frs. 1000 na adr.: *A. Hrubý*, Kolbsheim, No. 56 (Bas-Rhin) — šekové konto č.: 95858 Centre de chèques postaux Strasbourg.

VE FRANC. AFRICE:

frs. 1000 na adr.: *Karel Hrdlička*, Central Post, Poste Restante, Casablanca, Morocco.

V HOLANDSKU:

zl. 12 na pošt. účet č. 564075, název účtu *Ing. Vlad. Brůža*, Bijlhouwerstraat 5, Utrecht.

V ITALII:

lir 1200 převodem nebo bankovkou do ústř. administrace.

V JIŽNÍ AMERICE:

v Brazílii:

Cr. \$ 100 na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Koresp. na *Skutečnost*, Caixa Postal 8347, Sao Paulo.

v Peru:

\$ 3 na adr.: *Vlad. Litochleb*, c/o CIREX S.A., Jirón Junín 319, Lima.

Ostatní státy stř. a již. Ameriky: \$ 3 do ústřední administrace nebo na brazilského či peruánského zástupce, dle místních devisových poměrů. Letecké zásilky do stř. a již. Ameriky: \$ 6.

V KANADĚ:

\$ 3, letecky \$ 6, na adr.: *Mirko Janeček*, 27, Keele Street, Toronto 9, Ont. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

V NEMECKU:

DM 12 na adr.: *Skutečnost*, Schliessfach 6, Postamt 62, München.

V NORSKU:

K 15 mezinár. převodem či bankovkou do ústř. admin. nebo našemu zástupci ve Švédsku.

V RAKOUSKU:

Sch. 75 na adr.: *F. Svab*, Hauptpostfach, Salzburg. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

VE ŠVÉDSKU A DÁNSKU:

K 14 na adr.: *Stanislav Schottl*, Linnegatan 15, Limhamn, Malmö, Sweden. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

VE ŠVÝCARSKU:

frs. 12 na pošt. šekové konto č.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Lad. Čerych*, St. Sulpice — Vd.

V USA:

\$ 3, letecky \$ 6, na jméno a adresu: *Ján Žák*, P.O.Box No. 1755, Grand Central Station, New York 17, N.Y. Na tuto adresu řiďte také veškerou korespondenci.

Předplatné z ostatních zemí: \$ 3 mezinár. převodem či bankovkou do ústř. administrace.

REDAKCE A ADMINISTRACE SKUTEČNOSTI: 28, Orchard Crescent, Edgware, Middx., England. Veškeré šeky, pošt. převody atd. do Anglie zasílané, vystavujte lask. na jméno *H. J. Hájek*.

Na ústř. administraci řiďte veškerou korespondenci, týkající se zasílání časopisu. V zemích, kde dostáváte *Skutečnost* prostřednictvím našeho zástupce, řiďte korespondenci lask. na něho. Předplatné pro letecké zásilky poukazuje pokud možno přímo do ústřední administrace.

Nezávislá revue. — Řídí redakční rada: K. Belák, F. Bregha, L. Čerych, L. David, P. Demetz, Z. R. Dittrich, H. J. Hájek (pověřen redigováním), L. Matějka, Vl. Peška, J. Tumlíř, J. Žák.

Ročník IV.

Listopad—Prosinec, 1952.

Číslo 11—12.

STRANA VE STÍNU ŠIBENICE

H. J. HÁJEK.

FANTASTICKÉ divadlo, které se koncem listopadu odehrálo na Pankráci, bylo oficiálním potvrzením toho, že rok 1952 v Československu znamenal vznik nové epochy: dosavadní „lidová demokracie“ se pravým dialektickým skokem proměnila v ryzí, nezřetězenou stalinsko-bolševickou gubernii. Je nepochybné, že toto gigantické představení, připravené pečlivě podle vzoru předválečných moskevských procesů, mělo také za účel veřejně, nedvojsmyslně a nestoudně odlišit novou fázi dějinného vývoje od poměrně idylických dob dřívějších. Pro všechny komunisty je jedenáct pankráckých oběšenců strašlivým mementem: nenasytná Frankensteinová obluda, již pomáhali vytvořit, bude od nynějška pohlcovat nejen demokraty, ale také své vlastní rodiče.

I ti posluchači rozhlasového přenosu, kteří na něco podobného byli dávno theoreticky připraveni, nemohli nebýt ohromeni touto zkušeností, která jim odhalila nový, hrůzný svět. Svět, před nímž blednou všechna románová zpodobnění totalitních režimů budoucnosti, svět, v

němž lidská řeč byla takřka přes noc degradována v serii nesmyslných zvuků, v němž člověk byl přeměněn v sebeobviňující, podlou, plazící se stvůru, loutku, jež na dané znamení s překotnou ochotou papouškuje nadřilované fráze, v tragického clowna, jenž dutým hlasem odřikává slova svého závěrečného aktu, aby se mu po jeho úspěšném sehrání už konečně zadrhla smyčka kolem hrdla...

*

Vysvětlení pražských událostí na rovině abstraktní nám podává „zákon permanentní čistky“, o němž v minulém čísle psal Luděk David. V homogenním totalitním státě, beze zbytku ovládaném stranou, jež odhalila tajemství dějinného vývoje po všechny časy a jež vyžaduje postoj quasi-náboženského uctívání od podaného obyvatelstva, nemůže být racionální diskuse, nemůže být dvou ospravedlnitelných názorů na uspořádání veřejných záležitostí, nemůže být ani prostého omylu*. Má-li si strana trvale udržet svou absolutní vládu, musí jakožto tako-

** Příznačná ilustrace: na nedávném sjezdu jugoslávské komunistické strany obvinil jeden z řečníků dramaticky jiného komunistického prominenta z toho, že mu svedl manželku, a vyzýval vzrušeně sjezd, aby více dbal mravní úrovně ve straně. Po svém hysterickém, avšak lidsky pochopitelném projevu byl odveden a bez meškání nařčen, že je agentem rozvratníků, nástrojem jakýchkoli temných sil, atd.*

Netvrdíme, že sjezd jugoslávské KS je vhodným forem pro svádění zápasů o přízeň manželek jeho účastníků; nedovedl-li postižený udržet náklonnost své choti ve svobodné soutěži s jinými uchazeči a chtěl-li nicméně trvat na svých výhradních či přednostních právech, pak zajiště měl protestovat 1.) u své choti, 2.) u svého soka, 3.) v případě neúspěchu podniknout příslušné kroky cestou soudní. Motivace jeho výzvy k vyšší mravní úrovni ve straně byla až příliš subjektivní. Typické však je, že čin, který by v demokracii byl aspoň předběžně přičten na účet „nervového rozrušení“, je ve státě totalitním rázem považován za manifestaci temných rozvratnických a protistátních sil. A to přesto, že se jugoslávští vůdcové sami opravdově snaží o odklon od bolševických metod a o přiblížení Západu.

vá být neomylná; má-li jí být, pak nemůže ani veřejně připustit omyl svých vedoucích představitelů. Změna stranické linie, již si vnější události i vnitřní vývoj nevyhnutelně čas od času vynucují, musí být proto provázena symbolickým rituálem očisty, v níž jsou likvidováni aspoň někteří z těch, kdož tak či onak mohou být ztotožněni se zastaralou linií. Současně jsou při těchto příležitostech likvidováni i ti, o nichž se soudí, že jsou stoupenci další, předčasné změny linie, pro níž — podle názoru likvidátorů — nastanou vhodné podmínky teprve v budoucnosti. Strana nemůže připustit, že se opozdílci či předbíhající snad mylí v dobré vůli; má-li být uchována její autorita u poddaných, musí Strana působit dojmem theoreticky i prakticky neohrožitelného předvoje „všeho pokrokového lidstva“. Velká Čistka, jakmile je jednou zahájena, nepostihuje ovšem jen faktické či theoretické úchylkáře, nýbrž další a mnohem početnější kategorie těch, o nichž likvidující aparát soudí, že by se jednou úchylkáři mohli stát, dále komunisty nevykonné, nepopulární, jež možno ztotožnit s neúspěchy režimu, a řadu jiných. Ti všichni musí být „odhaleni“ jako zrádci a za víření propagačních bubnů slavnostně obětováni nové a jediné správné stranické linii.

Poddané obyvatelstvo musí být ohromeno, zastrašeno, popohnáno k zvýšené výkonnosti. Je třeba mu poskytnout obětní beránky, hromosvod, na kterém by se neškodně mohlo aspoň na okamžik vybit všechno nashromážděné zoufalství, jež by se jinak mohlo obrátit proti režimu. Na popravy „zrádců“, „špionů“ a „rozvratníků“ musí ovládaný lid zírat s nevyslovitelným úžasem, se zanícením takřka nábožným. Když vypověděli o všech svých neslýchaných zločinech, o svých ponurých plánech, jimiž chtěli brzdit točící se kola pokroku, když jejich neživá těla byla odhozena na „sметиště dějin“, je poddané obyvatelstvo břeškně burcováno k novému úsilí, k napravení škod, bídničky způsobených — k novému, strachem či ohrožením na chvíli podnícenému intensivnějšímu otročení.

Tak v bolševickém režimu nemůže být politického barevného spektra. Jsou jen barvy dvě: bílá (či spíše rudá) a nejčernější čern. Slánští, Clementisové, Gemindři, Reicinové a

ostatní, nejen že jsou zrádci dnes — skutečnými komunisty nikdy nebyli, zrazovali po celý svůj bídný život, „vetřeli se“ do rodné matičky strany, rafinovaně maskující své záškodnické a špionážní cíle. Trocký byl agentem kapitalistických imperialistů již v roce 1918, kdy budoval Rudou armádu, Slánský, Frank, Šváb, Clementis a j. již ve dvacátých či třicátých letech, kdy pomáhali budovat československou komunistickou stranu. Jen jakousi prazvláštní dialektickou logikou lze „vysvětlit“ to, že si Strana sama vždy zachovala svůj neotřesitelně správný, pokrokový směr, přesto, že od samého vzniku byla řízena záškodníky a agenty imperialistů. Autor tohoto článku, odchovaný v reakční logice buržoasní, to vysvětlit nedovede. Podívejme se však na Velkou Čistku československou konkrétně.

*

Příčinou pádu velké skupiny likvidovaných zajisté nebyla žádná jim společná a pro ně specifická „politická linie“. Není ani třeba rozebírat jejich politickou minulost, stačí přehlednout zběžně k osobnostem. Psychologicky jde o skupinu různorodou* a pokud snad existovaly úchylky v pojmání bezprostředních taktických úkolů, pak se jistě všichni likvidovaní nenacházeli na téže straně dělicí čáry. Je možné, že ve svých soukromých náhledech na *tempo* politicko-hospodářského vývoje ČSR k stalinismu byli na př. Slánský, Frank, Reicin, Geminder, Šling, Karpeles-Hájek, Lieben-Lomský a ostatní tajemníci o jeden dialektický krůček vpředu (tedy „úchylkáři levicoví“), zatím co Clementis, Novomeský, Loebel, Patzak, Margolius, Fischl, Frejka, Goldman, Jung-Jančík a ostatní partajní hospodáři se nacházeli o krůček vzadu („úchylkáři pravicoví“). Nelze ani vyloučit — ač to se snad nikdy nedozvíme — že v tajném ústraní svých myšlenek by byl některý z nich nejraději zůstal na vývojovém stadiu „lidové demokracie“ a vzdal se dalšího „postupu vpřed“. Na jejich činnosti jako celku se však zajisté nic podobného neprojevovalo. Stranické direktivy uskutečňovali horlivě všichni a opravdová opozice proti partajní linii u žádného z nich během posledního desetiletí nevznikla.

Nebyla-li tedy příčinou pádu této skupiny společná politická činnost či zaměření, je třeba

* Povahové rysy čtrnácti odsouzených jsou podstatně odlišné. Vedle chladných, revolučně bezohledných, ryze stalinských aparátčků, jakými byli Slánský, Frank, Reicin, Geminder, tu nacházíme idealistického intelektuála Clementise, novokomunistické manažery Fischla a Margolia, teroristického anarcho-komunistu Šlinga, starého kultivovaného apologetika stalinismu v západních kruzích André Simona . . .

se tázat, co rozhodlo o tom, že právě oni padli za obět Velké Čistky v KSČ. Proč byli likvidováni právě oni a řada dalších věrných straníků nejen dříve než Gottwaldové, Zápotočtí, Nejedlí a Bacílkové, nýbrž také dříve než Fierlingerové, Šlechtové, Plojharové a jiní soupeřníci, zatížení svou minulostí v demokratických stranách? Jaké jsou společné znaky této velké skupiny likvidovaných, jejíž převážná část je dosud na své vlastní soudní představení pečlivě připravována ve vězení?

Než se pokusíme odpovědět na tuto otázku, je na místě varovat před omylem, jehož se dopouštějí mnozí západní komentátoři tím, že přisuzují bolševickým likvidátorům precizní, analytický způsob myšlení, který je jim na hony vzdálen. Výběr obětí ve skutečnosti probíhá zcela jinak. Je determinován především vágní intuicí, jakousi variantou Zápotočtého „dělnického instinktu“, neurčitým pocitem, že ten či onen „*není tak docela, naprosto a bezvýhradně náš*.“ Jsou to především tyto pocity primitiva, eufemisticky nazývané „třídním vědomím“ v komunistickém žargonu, které určují individuální výběr obětí likvidujícího bolševického neandertála. V primitivní intuici tohoto druhu ovšem často bývá zrnko pravdy; a ostatně, dostane-li se do pytle likvidovaných řada lidí omylem, pak na tom v komunistickém režimu naprosto nesejde.

Zdá se, že výběr obětí Velké Čistky probíhal podle dvou, sice mlhavých, přesto však definovatelných principů. Podle prvního, byli likvidováni komunisté, jejichž přesvědčení bylo *mezinárodní provenience* či *orientace*, podle druhého bylo patrně kritériem *postavení v československém stranickém aparátu*.

Do první kategorie spadají komunisté se „západnickou minulostí“, komunisté židovského původu (termínu užíváno v obvyklém, nikoli anthropologickém slova smyslu) a komunisté-intelektuálové, kteří duchovně vždy byli orientováni na kulturu západní neméně než na kulturu sovětskou.

Že likvidace postihla především komunisty těchto kategorií, je zřejmé na první pohled. Nechtě jsou lidé tohoto druhu ve skutečnosti stalinci sebe stalinštějšími, pro likvidujícího bolševického neandertála nemohou být nikdy zcela a bezvýhradně „naši“. Pražští žalobci, podporováni úzkostlivě horlivou spoluprací všech obviněných, nejabsurdnějším způsobem „dokazovali“, že obžalovaní, kteří se vrátili ze Západu, tak činili jako „agenti a špióni západních rozvědek“. Není nejmenších pochyb o tom, že toto obvinění bude vzneseno i proti „západní-

kům“ ostatním, z nichž většina na úřední, „soudní“ potvrzení své likvidace teprve čeká. Straně nevadí, že jsou takto bezohledně likvidováni lidé, jejichž veškerá válečná činnost v Londýně a jinde spočívala v otrockém sledování a propagování sovětské politiky a v přípravě posic pro budoucí komunistické převzetí moci. Lidé jako Frejka, či přesvědčení komunisté-bakaláři z London School of Economics Goldmann a Löwit, či šéfredaktor Nový a stalinský novinářský agitátor v armádě Bernášek, Noskuv londýnský přítel Karpeles-Hájek, aparátčík Lieben-Lomský z londýnského ministerstva sociální péče, o Šlingovi a jiných ani nemluvě, všichni tyto lidé za války přímo žili orthodoxním stalinismem. Když Sovětský svaz vyhlášoval válku za imperialistickou, oni proklínali západní „kapitalisty“ a válečného úsilí se nijak neúčastnili; jakmile se díky Hitlerovi linie změnila, všichni horlili za okamžité otevření druhé fronty, jako troubadouři opěvovali Sovětský svaz a hrdinnou Rudou armádu — zajišťující zároveň na příkaz strany posice pro budoucí státní aparát. A tentýž osud, jaký postihl „londýněry“ — jak tyto lidi krásným novotvarem označil státní prokurátor — postihl ovšem i bývalé pariséry, mexikéry (A. Simone), „demoralisované interbrigadisty“ ze Španělska a řadu jiných.

Bolševický člověk neandertálský nemůže důvěřovat lidem, jejichž stalinismus byl či mohl být rozředěn marxismem z London School of Economics, nemůže důvěřovat intelektuálům-literátům, jež někdy kulturně inspirovala Paříž, nemůže důvěřovat účastníkům občanské války ve Španělsku; prostě — nemůže důvěřovat nikomu, kdo sčeslaběji načichl západní kulturou a západním způsobem života. Používá cenných služeb těchto komunistů k rozvracení demokracie, používá ještě jejich schopností v prvních fázích „lidové demokracie“. Jakmile však komunistický Moloch obrátí svou pozornost dovnitř, do vlastní rodné strany, jsou dny těchto zbloudilců sečteny. A čím více se jejich osobnost blíží „západnímu typu“, tím dříve. Není na příklad náhodou, že z příslušníků londýnské emigrace padli intelektuálové jako Clementis, Nový, Goldman, zatím co lidé, šestiletým pobytem na Západě vskutku naprosto neporušení, primitivové jako Nosek a Hodinová-Spurná se (ještě) drží nad hladinou. Meč Damoklův však visí nad všemi, jejichž osobnost se skládá z něčeho více než z reflexů, vyrobených v Sovětském svazu . . .

Pojem „protistátního spikleneckého a špiónážního centra, řízeného Rudolfem Slánským“ — základní z groteskních terminologických vý-

plodu, užívaných pražskou prokuraturou, poukazuje při vši své absurdnosti na jistou nepopíratelnou skutečnost: totiž, že — na rozdíl od velké čistky sovětské — likvidace v Československu postihla muže, kteří ovládali stranický aparát. Kdyby komunistické Československo bylo skutečně samostatným státem, pak je pravděpodobné, že by čistce padli za obět spíše gottwaldovci, než skupina kolem Slánského. Sovětská zkušenost ukázala, že v totalitním režimu kontrola stranického aparátu bývá rozhodující a není pochyb o tom, že komunistický a v menší míře i státní aparát v Československu 1948-50 byl orientován daleko více na Slánského než na Gottwalda. Je sporné, nakolik Slánský „své spoluspiklence rozmisťoval“, jistým se však zdá, že řada mužů na čelných místech v případném konfliktu rozhodujících (Frank, Reicin, Šváb, Šling a j.) by byla spojila své osudy s osudem jeho. Kdyby se, bylo komunistické Československo po únorovém puči vyvíjelo autonomně, v izolaci od vnějšího světa, je pravděpodobné, že by byla v listopadu 1952, ne-li dříve, odřikávala své nesmyslné litanie na lavici obžalovaných jiná komunistická kohorta: Gottwald by se byl přiznával, že vždy byl svobodným zednářem ve službách Wall Streetu, Široký by byl odhalen jako dávný agent reakčních kruhů, usilující o obnovení koruny svatoštěpánské, Nejedlý jako fašistický špion ve službách Gestapa, jenž zavinil smrt národních hrdinů Julia Fučíka a Jana Švermy, atd., atd. Všechny rysy režimu by nepochybně byly tytéž, brutalita by byla táž, jen role by byly bývaly vyměněny.

Tyto hypotézy jsou ovšem plané. Od samého počátku — politicky, vojensky, hospodářsky, psychologicky — bylo komunistické Československo všemi svými vůdci bez rozdílu vydáno na pospas Sovětskému svazu a síla tohoto soudružského sevření se měsíc od měsíce zesilovala. V roce 1952 byl i v politice personální jedinou autoritou Josef Visarionovič Stalin. Důvodů, proč se suverén v Kremlu rozhodl poklepat Gottwaldovi soudružsky na rameno a Slánskému neméně soudružsky navléknout smyčku kolem krku, je zajisté více; o některých z nich — mezinárodně politických, hospodářských, psychologických — pojednává Davidův článek v tomto čísle. S hlediska vnitropoliticky mocenského však jedno bylo rozhodující: postavení Slánského a jeho potenciálních druhů bylo příliš silné. Z vlastních zkušeností bylo kremelskému vládcovi jasné, jakou silou se může stát odborně organizovaný stranický aparát. A řídící ruka člověka sebe loyálnějšího musí být utata tam, kde cílem vývoje satelitního státu je úplné splynutí s velkou mateřskou zemí.

Bystrý mocenský stratég likvidací aparátu KSČ v samém zárodku zmařil možnost koncentrace *potenciálně* autonomních sil, veliký monopolista rázem pohltit vznikající mocenskou manufakturu svého loyálního spojence. Pankrácký proces dokončil rozdrčení nikoli „protistátního spikleneckého centra“, nýbrž jediné z kremelských filiálek, která by se *snad byla* bývala jednou mohla pokoušet o jakousi míru osamostatnění. Od r. 1952 je partajní aparát v Československu napojen přímo na MVD. V komunistické straně Československa již ani potenciální politické elity není; amorfní, vystrašená členská massa je dirigována politickou elitou v Moskvě — československý „president“ a ministři nejsou než transmisí, jež docházející příkazy hbitě předává.

*

Není tu možno ani nutno zabývat se pankráckým procesem ve všech jeho nechutných detailech, ani rozebírat a vyvracet jednu po druhé celou tu rekordní směs absurdností, polopравd a lží, jež ze sebe koncem listopadu vychrlila komunistická prokuratura a jež vycvičení obžalovaní tak věrně papouškovali. Dva aspekty procesu si však zaslouží aspoň povšechné zmínky; jsou to aspekty intelektuální a morální.

S hlediska prvního přímo bije do očí fantastický amalgam pojmů, vedoucí k jejich naprosté devaluaci; tu je jedna ze základních charakteristik bolševického režimu, jež v žádném režimu jiném nemá obdoby. Všechny základní termíny, na nichž byl monstreproces postaven, zůstaly nedefinovány, hromadíce se v jeho průběhu v jeden obrovský galimatyáš. Z někdejších pojmů se staly pouhé nálepky, sloužící k označení téhož prostorného vaku, do kterého je v případě potřeby možno vecpat kteroukoli nepohodlnou lidskou bytost pod sluncem. „Titovec“ rovná se „fašista“ rovná se „trockista“ rovná se „benešovec“ rovná se „kolaborant“ rovná se „sionista“ rovná se „buržoasní nacionalista“ rovná se „kosmopolita“ rovná se „špion a agent západních imperialistických rozvědek“ — to vše se rovná „spiklenci a zločinci ve službách Wall Streetu“. Až k tomuto mythu všech mythů dospěla bolševická „věda“, ohánějící se jménem Marxovým.

Účel je ovšem na snadě. Poslední zbytky kritického ducha mají být utopeny tímto přívalem zvuků, jehož jedinou funkcí má být automatické vyvolávání příslušných reflexních pohybů. Princip, podle něhož vojenské „pozor“ a „zdravte vlevo“ vyvolává u vycvičeného vojáka okamžitou specifickou reakci, se snaží bolševismus pře-

nést do veškerého lidského života. Po slovech „režimistických“ („Stalin“ atd.) mají u všech poddaných sovětského imperia následovat automatické reakce bezmezného devotního nadšení, zatím co po slovech „nepřátelských“ (jejichž počet stále roste) mají následovat stejně automaticky reflexní pohyby zuřivé nenávisti.

Zároveň s touto devalvací pojmů byla po prvé v zemi se západní kulturou oficiálně vyhlášena a nestoudně propagována ryzí stalinsko-bolševická morálka. Po prvé byli obžalováni zbavení vši lidské podoby a přinuceni odříkávat litanie na toto thema: „Já sebe hodnotím jako zločince, který zasluhuje nejpřísnější trest. Jako spiklenec jsem odpovědný za každý čin a zločin každého člena našeho spikleneckého centra. Byl jsem spisovatelem. Krásná formulace říká o spisovateli, že je inženýrem lidských duší. Jakým inženýrem lidských duší jsem byl, když jsem duše otravoval? Takový inženýr duší jako já patří na šibenici. Jedinou dobrou službu, kterou mohu ještě prokázat, je, být výstrahou všem těm, kterým snad svým původem, svou povahou a jinými charakterovými vlastnostmi hrozí nebezpečí, že se dají stejnou pekelnou cestou jako já. Čím přísnější bude trest, tím větší bude výstraha.“ (André Simone)

Po prvé v dříve civilisované zemi byl syn přinucen k tomu, aby napsal: „Žádám pro svého otce nejtěžší trest — trest smrti. Vidím teprve teď, že tento tvor, kterého nelze nazvat člověkem... byl mým největším a nejzavilejším nepřítelem... Slibuji, že... nenávist k mému otci mě bude vždy posilovat v mém boji za komunistickou budoucnost našeho lidu.“ Po prvé byla manželka nucena žádat pro svého muže — „zrádce“ nejvyšší trest, po prvé musila prohlásit, že by raději viděla své děti mrtvé, než aby „zradily“ a vyjádřit, jak je „šťastná“, že „zrádcovská banda byla odhalena a zneškodněna“.

Sotva tu třeba komentovat toto kolektivistické, dehumanisované šílenství. Snad je spíše na místě Lízu Londonovou a Tomáše Frejku, syna „tvora, jež nelze nazvat člověkem“, litovat...

Jak odporný však je pohled na onen smutný „předvoj lidově demokratického ducha“, české spisovatele, kteří — na rozdíl od nebožtíka jejich kolegy André Simona — jsou nejen naživu, ale i na svobodě, a kteří si tak pospíšili přiložit do ohně svá podlá polínka. Jaký to pohled na slaveného spisovatele, národního umělce Ivana Olbrachta, na tohoto „bojovníka za lepší zítřek“, na muže, jenž neprošel odosobňující kůrou, již se dostalo obžalovaným, když píše: „Před státním soudem sedí jedenáct typických

kosmopolitů, lidí bez cti, bez charakteru, bez vlastí... chťivých, nemilosrdných, upjatých svými myšlenkami jen na boj o moc, na kariéry, na osobní obchody a ovšem na peníze, peníze, peníze... A k těm jedenácti se řadí také tři zdánlivě jiné, ale ve skutečnosti stejně kosmopolitní tváře... A všichni bez výjimky zaprodanci západních imperialistů, všichni špiony.“ Jaký to pohled na Karla Konráda, „spisovatele, laureáta čs. ceny míru“, jenž píše: „Ano: těchto čtrnáct obžalovaných netvorů — to nejsou lidé!“ Jaký to pohled na všechny tyto kulturtrágy smutné postavy, na tyto zupáky ducha obou pohlaví, jejichž oslavy i proklínání jsou tak hbitě dodávány na objednávku Strany, jejichž veškerá činnost spočívá v oslavování dravce vítězného a ve spílání beránkům i dravcům ubíjeným!

Těžko si představit poctivého demokratického pacifistu z přesvědčení, který by odmítl sáhnout po zbrani, kdyby si uvědomil, že jemu a jeho přátelům hrozí osud všech těchto lidí. Pro všechny západní neutralisty, existencialistické obyvatele věžiček ze slonoviny, jimž však nevádí dojíždět na komunistické „kulturní“ či „mírové“ kongresy, pro politické cyniky a skeptiky, překerně klouzající po nitkách svého vlastního egoismu, pro všechny intelektuály, kteří těží ze svobod západní demokratické civilisace a odmítají ji bránit před bolševickým vandalismem, by měl pražský monstreproces být vážným varováním.

SNÍŽENÍ PŘEDPLATNÉHO

Čtenáře ve SPOJENÝCH STÁTECH
v KANADĚ a v JIŽNÍ AMERICE
upozorňujeme, že od ledna 1953 sni-
žujeme roční předplatné Skutečnosti
na celém americkém kontinentě na

\$ 3 (leteckou poštou \$6)

CENA JEDNOTLIVÉHO ČÍSLA
30 c., DVOJČÍSLA 50 c.

Doufáme, že toto snížení podstatně
rozšíří obec našich předplatitelů. Ape-
lujeme na své staré příznivce, aby
pomáhali získávat nové zájemce a
předplatitele.

PROPAGUJTE A ROZŠÍRUJTE
SKUTEČNOST!

MOSKEVSKÝ PROCES V PRAZE

LUDEK DAVID.

DOKUD komunisté zavírali u nás demokraty, vysvětlovali to „historickou nutností“, řečnili o potřebě zajistit budování socialismu. Dnes zavírají a věší své vlastní soudruhy, a o historické nutnosti si už netroufají mluvit. Když se američtí korespondenti vyptávali personálu čs. zastupitelství v New Yorku na proces se Slánským a dalšími třinácti bývalými vůdci proletariátu, ztratili stalinští zaměstnanci paměť; odsouzené neznali, nikdy o nich neslyšeli. Československá delegátka na Valném shromáždění Spojených národů, dr. Gertruda Sekaninová, by se nejraději stala neviditelnou, a na otázky delegátů, co soudí o pražském procesu, odpovídala s pobledlým obličejem: „Vyčkejte, co příští dny přinesou.“

Nedivíme se pobledlým tvářím a ztrátě paměti u stalinských zástupců v cizině; kdo poslouchal rozhlasové záběry z pankrácké síně, byl omráčen velkorysostí nestoudného podvodu, jakým byl tento monstre-proces podle sovětského vzoru. Dutý hlas Rudolfa Slánského, který ztratil svou bývalou prudkost a zápalnost, je jen doprovodným akordem prokurátora. Jeden ze zakladatelů strany, po více než dvacet let „pilíř gottwaldovského vedení“, dlouholetý generální sekretář strany, se podle programu dušuje, že on vlastně komunistou nikdy nebyl. Cítí se vinen smrtí Jana Švermy, protože Jan Šverma měl malé boty. Přesvědčuje soud, že od roku 1930 byl špiónem ve službách Američanů, Angličanů, Francouzů, trockistů, sionistů. Spolupracoval s Benešem a reakčními generály, nenáviděl Sovětský svaz. Absurdnost za absurdností přednáší Slánský i všichni ostatní, předbíhají otázky soudce, hoří nedočkavostí vyznat se ještě z dalších zločinů.

Mezi odsouzenými panovala jedinečná shoda v myšlení i ve výrazech. Všichni začínali svá doznání líčením svého buržoasního původu, jak to předpisuje ritus kádrové komise. Všichni o sobě důsledně říkali „protistátní spiklenecké centrum“, všichni se vyhýbali slovu „žid“ a říkali „sionista“, titulovali sami sebe a své spoluobčované „zrádce, agent, trockista, sionista“. Všichni přednášeli plynule parafráze na motivy obžalovacího spisu, týmiž zvrhnutými frázemi a hesly, jak je nejprve přednesl prokurátor a pak stalinský tisk. Ani Geminder ani svědek Mordechai Oren nedovedou dobře česky,

ale jejich výpovědi byly plynulé, netápali ve výrazech; zůstala jim jen nečeská výslovnost, ale skladba vět byla bezvadná.

Výpovědi všech odsouzených i svědků byly tak dokonale odosobněny, zbaveny lidské noty, sešroubovány do propagačních klíšé, že nepřipomínaly člověka před soudem, ale gramofonovou desku, která reprodukuje, co na ní bylo zaznamenáno. Ať to byl Slánský, Geminder či Clementis, každý z nich ztratil svou osobnost; zůstala jen postava, tvář a hlas. Před tribunálem už nestáli Slánský, Clementis a další, ale pouze postavy, které si vymyslel prokurátor. Představení v pankrácké síni bylo jen závěrečným aktem likvidace bývalých vůdců strany, kterému předcházela dlouhodobá příprava, rozbití mysli a vůle obžalovaných. Několik týdnů před zahájením procesu přiletěl na Ruzyňské letiště dr. Gerson, sovětský odborník na zpracování obžalovaných. Působil v Budapešti v době příprav procesu s kardinálem Mindszentim. Tehdy světová veřejnost poznala výsledky sovětských vyšetřovacích metod, které ochromují vůli člověka a umožňují policejním orgánům, aby vězně naučili nazpaměť roli, která mu v monstreprocesu byla přidělena. Celou řadu měsíců měli autoři procesu čas a možnost zlikvidovat samostatné myšlení obžalovaných, zničit jejich nervy nepřetržitými výslechy ve dne v noci, učinit jim život nesnesitelným. A potom, když z vězňů zbyly jen trosky, když už toužili jenom po jediném — mít všechno za sebou, pak přišlo memorování předem určených rolí.

Autoři monstre procesů musí mít více dramatického talentu než dokladů. Musí vybrat ze zatčených takovou skupinu, která by působila dojemem organisovaných spojenců, musí vymyslet tolik spojení a zápletek, aby jeden usvědčoval druhého z věcí, které se nestaly. Kdyby ku příkladu pouze jeden z líčených spiklenců byl spojkou mezi Slánským a bývalým poslancem britské dělnické strany Zilliacem, zdálo by se to třeba lidem málo přesvědčivé. Přidělí se tedy role spojky mezi Slánským a Zilliacem ne jednomu, ale hned celé řadě obžalovaných i svědků. V pankráckém procesu prohlašovali tedy svorně Geminder, Frejka, Goldstücker, Pavel Kavan, Jaromír Kopecký, že každý z nich byl spojkou. Jako doklad špiónážní činnosti předložil prokurátor soudu dopis Goldstückera

Slánskému, ke kterému byl přiložen — Zilliacův článek pro Sovětské rozhledy. Nic nevadí, že Konni Zilliacus, tento údajný agent americké špiónážní služby, byl vyloučen z anglické dělnické strany pro své komunismu příliš blízké názory a že mu bylo odepřeno visum do Spojených států. Režie vytváří ze Zilliacu tajuplného muže v cizině, ke kterému měl Slánský desatero tajných spojení. (Hned v prvních dnech procesu vyvrátil Zilliacus všechna tvrzení obžaloby o svém údajném spojení se Slánským, prohlásil, že za návštěv v Praze byl ve styku především s Gottwaldem a Fierlingerem, a Slánského neměl rád pro jeho extremismus. Přesto autoři procesu učinili ze Zilliacu pilíř lícené špiónážní organizace.)

Vraťme se však ke konstataci, že autoři procesu vybrali ze zatčených komunistických hodnostářů takovou skupinu, která by alespoň na první pohled působila dojemem organizovaných spojenců. Co bylo společným jmenovatelem čtrnácti? Podle obžaloby všichni byli členy „protistátního spikleneckého centra“, řízeného Rudolfem Slánským; jedenáct z nich bylo židovského původu. Ale jak výběr obětí, tak průběh přelíčení ukázal, jak obžaloba byla postavena na násilném spojení spolu nesouvisejících osob a spolu nesouvisejících obvinění. Do jedné řady postavil prokurátor Vlado Clementise, který se prohřešil nacionalistickou úchylkou, i komunisty židovského původu, kterým přiřkl renegátství. Mezi odsouzenými komunisty nepanovalo vždy přátelství, byli si často cizí názorově i pracovně. Před soudem však z nich režie vytvořila jednotnou skupinu s uniformovaným myšlením a uniformovanou řečí. Zato škála jejich lícení zločinů byla velmi nejednotná; stalinismus vyniká v umění psát rovnítko mezi protikladné pojmy a tak obžaloba označila Slánského a druhy za „trockisticko-titovské, sionistické, buržoasní, nacionalistické zrádce“. K čemu to matení pojmů, ty bombastické lži, k čemu celé to strašidelné divadlo?

*

Formálně byli: Rudolf Slánský, Bedřich Geminder, Vladimír Clementis, Artur London, Vavro Hajdů, André Simone, Ludvík Frejka, Josef Frank, Evžen Löbl, Rudolf Margolius, Otto Fischl, Otto Šling, Karěl Šváb a Bedřich Reicin — obvinění z vyzvědačství, vojenské zrady a sabotáže. Fakticky však byli odsouzeni za minulou politiku strany; proces sloužil k očistě strany a jejích pozůstalých vůdců před očima Moskvy. Cokoliv strana v pojetí moskevských představených činila špatně, stalo se na

popud Slánského, který prý pouze navenek předstíral souhlas s politikou strany. Když se Slánský v Ostravě sešel s Gottwaldem a utvořil s ním kliku, která se na sjezdu roku 1929 zmocnila vedení, to pouze navenek předstíral souhlas. Když s ním v Moskvě připravoval budoucí sovětisaci Československa, to pouze navenek předstíral souhlas. Když řídil únorový puč, když pak zaváděl kolektivisaci vesnice, zakládal koncentrační tábory a dával zavírat demokracii, to rovněž pouze navenek předstíral souhlas. Za tyto zásluhy, za které Slánský a jeho společníci na šibenici patří, ovšem souzení nebyli. Byli však souzeni za ty činy strany, které nebyly ve shodě s moskevskou linií.

Hned v úvodní výpovědi Slánského bylo obsaženo jedno z hesel procesu. Lícení záškodníci uvnitř strany byli prý ve stálém spojení s Benešem. Byli jsme připraveni na ledacos, ale že se autoři pankrácké tragikomedie odváží udělat ze Slánského exponenta Benešovy politiky, to jistě nikdo nečekal. Pankrácký soud tak prohlásil dočasnou spolupráci strany s prezidentem Benešem za zločin. Nebyl to však Slánský, ale celá KSČ v čele s Gottwaldem, která podporovala volbu dr. Beneše za presidenta v roce 1935. Ještě v roce 1948 se Rudé Právo hrdě hlásilo o zásluhy na této volbě a citovalo tehdejší svolání strany: „Jsouce si vědomi nebezpečí, my komunisté prohlašujeme: Dojde-li v presidentských volbách k bojovému hlasování, přinejmenším rozhodují naše hlasy, podpoříme v tomto případě kandidaturu dr. Edvarda Beneše. K tomuto rozhodnutí vede nás jediný důvod, zmařit vítězství reakce, které by znamenalo ještě větší útlak a ještě větší bídu našeho pracujícího lidu.“ A Rudé Právo k tomu 4. září 1948 dodalo: „Reakční spiknutí se tehdy nezdařilo. Za podpory komunistů byl tehdy prezidentem republiky zvolen dr. E. Beneš.“ Podobně mluvil i Zápotocký a Gottwald. V pankráckém monstrepocesu byl však Slánský za tuto politiku strany odsouzen, podpora strany Benešovi prohlášena za spiknutí. Co bylo včera zásluhou, je dnes zločinem.

Stejně revisi byla podrobena i myšlenka specifické československé cesty k socialismu. Slánský prý maskoval svou rozvratnou činnost propagováním specifického československého socialismu. Autoři procesu vložili tuto thési v mnoha obměnách do výpovědí obžalovaných i svědků. Už druh tohoto tak zvaného zločinu ukazuje, že proces byl objednan Moskvou. Pro Sověty je nesnesitelná myšlenka, že by se komunisté v některém ze satelitních států pokusili řešit své problémy sami, bez sovětských zkuš-

ností, přesněji řečeno bez sovětského komanda. Proto se KSČ musila očistit z podezření, že někdy podobné tendence zastávala. Proces tedy ukazoval, že prý jedině Slánský a spoluobžalovaní hlásali přizpůsobit plán specifickým československým podmínkám. To však opět nebyla politika Slánského, nýbrž generální linie strany, nejen v předvolebních heslech roku 1946, ale i po únoru. Na aktivu funkcionářů závodních organizací prohlásil Gottwald 4. října 1946: „Jdeme svou vlastní specifickou cestou. Třeba si uvědomit, že prostředky, kterými dospěl k socialismu Sovětský svaz, nejsou jedinou možností.“ A v únoru 1948 tentýž Gottwald prohlásil: „Při přestavbě naší společnosti jsme šli cestou, kterou nazýváme specificky československou.“ Za tuto úchylkářskou specifčnost, za tento zárodečný titoismus byl Slánský a druhové odsouzeni. Strana vybrala vinníky, aby sama zůstala bez viny. Za tyto skutečně inkriminované these mohl ovšem na lavici obžalovaných sedět stejně dobře Gottwald a celý ústřední výbor. Odsouzení však vzali odpovědnost na sebe a pozůstali vůdcové si myjí ruce.

Monstre-proces zároveň posloužil obhajobě režimu před obyvatelstvem za hospodářské nedostatky. Autoři procesu přisoudili hlavní roli inženýru Ludvíku Frejko. Frejka založil před více než čtvrt stoletím z podnětu Klementa Gottwalda národohospodářské oddělení komunistické strany a připravil se svými spolupracovníky řadu projektů, které dnes režim oslavuje, jako dvouletku a pětiletý plán.

Takřka všechny tak zvané nepřátelské akce likvidovaných mají přímý vztah k hospodářské politice Sovětského svazu. Frejka a jeho spolupracovníci prý nepodporovali, ale naopak zanedbávali rozvoj těžkého průmyslu. Zní to jako parafráze na Stalinův článek o ekonomických problémech Sovětského svazu. Stalin tam nakazuje budovat těžký průmysl, i když je nerentabilní, a přesto, že by nové závody na výrobu spotřebních statků pracovaly mnohem výnosněji. Tuto zásadu přijala i obžaloba proti Slánskému a druhům. Je však známo, že náš těžký průmysl byl za války předimenzován. Němci pro svoji válečnou mašinu rozšiřovali ocelárny a železárny, stavěli na Kladně a na Ostravsku nové Martinské pece a válcovny. Naše ocelárny a železárny kryjí dokonale potřebu domácího průmyslu a ještě zbývá hodně na vývoz. Sověty však soudí, že na vývoz zbývá málo. Satelitní státy jsou povinny pomáhat zbrojit; z tohoto sovětského hlediska je tedy třeba těžký průmysl rozvíjet, stavět Kunčice a Huko, které Československo nepotřebuje, na které doplácí. Nové

hutní kombináty pohlcují většinu investičních prostředků, kterých by bylo jako sůl třeba použít k modernisaci stárnoucích výrobních zařízení v řadě závodů. Celé Československo investuje do Kunčic a Huka jen proto, že s dosavadní přeměnou Československa na zbrojařského dodavatele nejsou v Kremlu spokojeni, že chtějí ještě víc ocele.

Frejka a společníci byli obviněni, že se naopak snažili rozšiřovat výrobu spotřebních statků, že plánovali „nadměrný rozvoj“ v textilním, kožedělném a gumárenském průmyslu. Tady se stalinské ekonomické zákony srazily s propagačními hesly; prý vinou Frejky není v Československu dostatek spotřebních statků; zřejmě proto, že plánoval — nadměrný rozvoj průmyslu spotřebních statků. Paradox vysvětlitelný jen úzkostlivým lpěním stalinistů na moskevských příkazech o prioritě těžkého průmyslu.

Autorům procesu velmi záleželo na tom vyvolat dojem, že na obchodě se Západem republika ztrácela, ačkoliv při obchodování se Sovětským svazem mohla prý vydělat. Slánský ve své výpovědi vyhlášoval: „Brzdili jsme rozvoj zahraničního obchodu se Sovětským svazem na příklad tím, že důležité stroje a strojní zařízení byly objednány a dováženy z kapitalistických států, ačkoliv tytéž stroje a strojní zařízení vyráběl sovětský průmysl, kde je bylo možno koupit výhodněji. Mnohé sovětské objednávky byly odmítány pod záminkou, že československý průmysl požadované zboží nevyrábí, ačkoliv je vyráběl. V jiných případech byl obchod se Sovětským svazem brzděn tím, že sovětské objednávky byly mařeny cenami záměrně vysoce stanovenými.“

Tento výpočet hříchů vůči Sovětskému svazu je věru charakteristický pro poměr Moskvy k satelitům. Je zločinem kupovat stroje na Západě, chce-li je prodat Sovětský svaz. (Nikde nebylo řečeno, které to stroje a strojní zařízení vyrábějí Sověty lépe a laciněji než západní země.) Je zločinem odmítat sovětské objednávky, i když jsou pro Československo nevýhodné a je zločinem požadovat za československé výrobky spravedlivé ceny. Nejen Slánský a Frejka, ale i Löbl a Margolius obviňovali sami sebe, že dovolili československým zástupcům, aby se se Sověty dohadovali o cenách. V těchto momentech byl proces otevřenou obhajobou vyděračské hospodářské politiky Kremlu. Aby to vyvážili, přidali stalinisté na druhou misku vah líčení ztráty československého zahraničního obchodu se západními partnery. Jako ve všech ostatních otázkách, byl i tady proces amalgamem evidentních pravd a evidentních lží. Stalinistům ani příliš

nevadil rozpor mezi jejich thesemi a úředně přiznanými fakty. Margolius a Löbl prý sabotovali rozvoj obchodních styků se Sověty a sateleitními zeměmi. A přece vývoz na východ od roku 1945 nepřetržitě stoupal a položka vývozu do Sovětů činí více než 60 procent československého zahraničního obchodu.

Všechny hospodářské nesnáze, jejichž prapříčinou je vysávání naší země Sovětským svazem, svedli autoři procesu na sabotáž v zahraničním obchodě a na sabotáž v plánování. Frejka a jeho spolupracovníci prý prováděli neúčelné investice, dávali bourat podniky, které prý měly ještě značnou výrobní kapacitu a na druhé straně prý zanedbávali využití celé řady důležitých ložisek železných rud a kovů. Také demontáž zastaralých výrobních celků, která byla kladena Frejkovi za vinu, je hříchem pouze v sovětském pojetí. V posledním svém článku zastává Stalin tesi, že zákon hodnoty nemůže být regulátorem sovětské výroby. Řečeno prostě, Sověty se neohlížejí na výrobní náklady těch věcí, které potřebují. Proto si mohou dovolit udržovat výrobu i v podnicích, které zastaraly a nejsou rentabilní. Ztráty se vyrovnají snížením životní úrovně dělníků. Také tuto sovětskou zásadu vyhlásil pankrácký proces za směrodatnou i pro Československo. Jsou-li u nás ložiska rud, která jsou příliš chudá, kde se těžba nemůže vypáčet, bude se tam přece jen dolovat, bez ohledu na finanční ztráty. Moskva to potřebuje, a zákon hodnoty nebude tedy regulátorem ani československé výroby.

Komplexita pankráckého procesu čtrnácti nás donutila vyhmátnout jen několik hlavních politických trendů; proč komunistický režim potřebuje tyto likvidace bývalých vůdců, pokusili jsme se vysvětlit v článku „Komunisté a zákon permanentní čistky“ (Skutečnost IV. 9-10). Inscenací pankráckého přelíčení sledovali stalinisté hned několik konkrétních cílů: revidovat starou stranickou linii, kritisovaný oportunismus přisoudit likvidovaným; obhájit stranu před Moskvou z podezření titoistických sklonů; zbavit stranu před občanstvem odpovědnosti za hospodářské nedostatky. Zdůraznit sovětisaci československého hospodářství, vyvinout větší tlak na dělnictvo; svést nespokojenost lidových mas s pravých vinníků na zlomek obětovaných, mobilisovat antisemitské resentimenty a současně antisemitským tažením podporovat sovětské námluvy v arabských zemích.

*

Příležitostné antisemitské výpady Zápotocského a tisku byly jen předzvěstí velkého útoku

proti židům, kterým se proces stal. I tuto metodu přejali českoslovenští stalinisté z moskevských procesů; posadit na lavici obžalovaných komunisty židovského původu, to dává straně příležitost zalíbit se ulici, zahrát si na ochránce národních zájmů. Rudé Právo už mnohokrát apelovalo na davové vášně, snažilo se vytvořit antisemitskou atmosféru, tvrdilo, že komunisté židovského původu „nevyrostli z půdy naší země“. Jaký to pádný důvod poslat člověka na šibenici! Třicet let straně nevadilo, že Rudolf Slánský „nevyrostl z půdy naší země“, přijímala služby stovek intelektuálů a organizátorů, kterým teď vypaluje na čelo znamení sionismu. Rejstřík nadávek přejal prokurátor z duchovní dílny Rosenberga a Göbbelse: „židovští kapitalisté, stát Israel — předvoj anglo-amerického imperialismu“. Jak ponižující pro Československo, které bylo považováno za první oběť nacismu, že právě v Praze ožívají antisemitská hesla Třetí Říše! Právě tento motiv pomohl však veřejnému mínění na Západě ocenit morální „výši“ soudců a přinese Gottwaldovu režimu ještě řadu mezinárodních komplikací. V Tel Avivu musela jízdní policie chránit československé vyslanectví před demonstranty. Prospívá to snad lidově demokratickému Československu? Moskevští lichváři lidskými vášněmi však z toho těží; arabští šejkové vedou válku proti Israeli, proč by tedy Sověty neprojevily svou sympatii Arabům tím, že rozpoutají antisemitskou propagandu? Kremľ hraje vysokou hru o arabskou naftu a pankrácký proces svým zdůrazněným „bojem proti sionismu“ poskytl k tomu jednu falešnou kartu.

*

S výjimkou Hajdů, Londona a Löbla byli všichni „odsouzeni“ k trestu smrti. Byl to akt spravedlnosti? Zdá se nám, že případ Josefa Franka dává symbolicky odpověď za všechny.

Zaloba tvrdila, že Josef Frank je na listině válečných zločinců, že se jako vězeň v koncentračním táboře Buchenwald nechoval právě dobře, ba naopak, že má na svědomí životy jiných. To bylo jedno z mála pravdivých obvinění. Frank se skutečně v Buchenwaldu přičinil o to, že řada vězňů předčasně zemřela. V této své zločinné činnosti se však Frank řídil příkazy českých i německých komunistů, a ty zněly: likvidujte trockisty. Frankovi a jeho pomahačům se podařilo v Buchenwaldu poslat do záhuby takřka všechny belgické, francouzské a španělské trockisty. Stal se tedy Frank válečným zločincem jen proto, že plnil rozkazy strany.

Také Slánský a všichni odsouzení dopustili se se zločinů ve službách strany. Nevidíme v nich žádné hrdiny protistalinského hnutí, ale pouze likvidované služebníky stalinského režimu, služebníky, kteří splnili svůj úkol a mohou být obětováni. Rozsudek nad nimi nebyl aktem spravedlnosti. Nebyli souzeni za zločiny, kterých se dopustili na své zemi a svých spoluobčanech, byli souzeni za Moskvě nepohodlné úchylny stranické linie, a za vymyšlenou špionáž. Jejich soudci patřili na lavici obžalovaných jako spolupachatelé.

Rozsudkem nad skupinou Slánského není však čistka uzavřena. Ve vězení čekají další desítky bývalých funkcionářů, z nichž někteří už vystupovali jako svědkové. Generální ředitelé budou přiznávat sabotáž v průmyslu, bývalí vyslanci a zaměstnanci ministerstva zahraničí špionáž, aparátčící Ústředí, krajských a okresních sekretariátů se budou přiznávat k trockistickým metodám práce. Do pátého roku pětiletky vstupují českoslovenští stalinisté s bohatým programem: pokračovat ve své vlastní likvidaci.

KAJE SE OTTO ŠLING.

PROKURATOR: *Vypovězte nyní podrobně, jak jste se stal nepřítelem československého lidu a společníkem Slánského.*

OBVINĚNÝ: *Na moji spikleneckou činnost vykonávala vliv moje minulost. Má nepřátelská činnost má kořeny v mém dřívějším životě, v buržoasním původu a výchově, které se mi dostalo. Vyrůstal jsem v buržoasním prostředí jako syn továrníka. V r. 1923 jsem v Teplicích-Šanově vstoupil jako středoškolák do sionistické organizace Blauweiss, vychovávající židovskou mládež v sionistickém duchu... Když jsem vstoupil do KSČ, byl jsem plně pod vlivem buržoasní výchovy a nikdy jsem se stranou nesrostl. Vždy jsem zůstal cizím živlem ve straně.*

PŘEDSEDA: *Nepřítelem.*

OBVINĚNÝ: *Ano, nepřítelem.*

PŘEDSEDA: *Jak jste nahlížel na vedoucí úlohu dělnické třídy?*

OBVINĚNÝ: *Neuznával jsem vedoucí úlohu dělnické třídy a neuznával a podceňoval jsem síly Sovětského svazu a jeho vedoucí úlohu v pokroku i v boji proti silám reakce. Nikdy jsem nebyl skutečným komunistou. Než jsem navázal spojení s Rudolfem Slánským, kterého znám od r. 1935, byl jsem agentem cizí rozvědky a prováděl jsem nepřátelskou činnost...*

KAJE SE LUDVÍK FREJKA.

PŘEDSEDA: *Povězte, proč a kdy jste se postavil na tuto nepřátelskou cestu vůči našemu státu a našemu lidu?*

OBVINĚNÝ: *Na tuto cestu jsem se dostal za války, za doby emigrace v Anglii.*

PŘEDSEDA: *Jak jste se dostal do Anglie? Co tomu předcházelo?*

OBVINĚNÝ: *Pocházím z německé židovské maloměstské rodiny lékaře v Liberci. Tam jsem ukončil gymnasium a potom jsem studoval na vysoké obchodní škole v Berlíně a na ekonomické fakultě londýnské university. Za dobu svých studií jsem se převážně pohyboval v maloměstských kruzích. Ačkoli jsem vstoupil do komunistické strany, zůstal jsem ve svém nitru samolibým maloměstským beznárodním intelektuálem. Po ukončení studií v roce 1927 jsem se dostal prostřednictvím pozdějšího trockisty Aloise Neuratha z Liberce do ústředního národohospodářského oddělení na ústředním sekretariátě komunistické strany v Praze. V roce 1929 jsem byl v protistranické skupině, která po V. sjezdu KSČ svoji ultralevou frazeologii bránila straně upevnit styky s masami... S takovýmto městským a protistranickým zatížením jsem po Mnichově ke konci roku 1938 přijel do Anglie. Tam jsem veřejně projevil svoje probenešovské zaměření...*

O MALÉ A VELKÉ EVROPĚ

ALBERT

PŘED šedesáti, padesáti lety byl náš starý kontinent ještě nesporným ohniskem světové politiky. V salonech evropských metropolití diplomaté (tehdy ještě uhlazení) družně besedující, krájívali Čínu, po případě trouchnivou Osmanskou říši na zájmové sféry; mnohdy bývala jedinou zárukou neodvislosti mimo-evropských států subalterní role nárazníku, kterou ho velmoci obmyslily. S výjimkou západní hemisféry, převážně chráněné Monroevou doktrínou, spočívalo tenkrát arcotrium mundi u evropských velkých Šesti — Anglie, Německa, Francie, Ruska,* Rakousko-Uherska a Italie. Jejich vzájemné stýkání a potýkání slulo v odborném žargonu velmocenským koncertem a s jistou obměnou Metternichova adagia o nachlazené Francii bylo lze říci, že každá sebemenší disonance ve zmíněném sextetu vzbuzovala po celé zeměkouli tíseň, neklid a napětí.

Tyto poměry, byť i je tehdejší Evropan považoval za naprosto přirozený řád věcí pod sluncem, nemohly trvat věčně. Evropské nadvládě ve světě muselo být dříve nebo později odzvoněno, jakmile filiální státy (na př. USA) byly s to svou širší populační, hospodářskou a teritoriální basí položit na váhu jako plnocenný mocenský faktor a opozdlé národy Asie a Afriky aspoň částečně dohnaly onen jedinečný náskok, na němž evropská převaha spočívala a mohly se politicky emancipovat.

Nejideálnější by bývalo, kdyby se neodvratný „ústup ze slávy“ byl uskutečňoval povlovně, tak aby nastupující světadíly měly čas a možnost osvojiti si s naší technikou také kulturní úroveň a politické instituce, aby „vrostly“ do evropského schematu. Světové dějiny jsou však na taková ideální řešení velmi skoupé — obecný vývoj posledních desetiletí, snad spíše svými nahodilostmi než zákonitostí, dal tempu mocenské dekadence Evropy děsivý, přímo revoluční spád.

* Rusko řadíme v této souvislosti mezi evropské mocnosti; hlavně proto, že v epoše carismu byl tento stát hospodářsky i politicky plně na Evropu orientován. V dalším, kde pojednáváme o době po 1917, je již sovětský stát, „šestina světa“, počítán k mimoevropským zemím.

Nejen že planetární hegemonie se našemu světadílu vysmekla z rukou, že koloniální državy evropských států, jedna po druhé, se osamostatňují, sama mocenská substance Evropy po druhé světové válce byla zúžena na atlantické pobřežní pásmo, kde dobrý tučet chřadnoucích a vysílených států vegetuje prakticky jen díky dolarovým injekcím amerického strýčka. Není vlastně divu, že úpadek tak krkolomný si převážná většina Evropanů ještě ani zdaleka nedovedla uvědomit a že zejména politici ze starší generace tak frapantně připomínají polského krále z Calderónova dramatu, tápající bezradně jako on na pomezí fikce a reality!

*

Po staletí stimulovala mocenský rozmach Evropy právě její teritoriální roztržštěnost; v dravém konkurenčním boji byly státy nuceny stupňovati svou válečnou kapacitu, což vedlo k stále intenzivnějšímu umocňování jejich vnitřní struktury. Zrod nadosobního státu spadá do doby, kdy universalistická tendence rozpadeu Sváté Římské říše pozbyla praktické účinnosti. Tento vývoj k stabiiní pluralitě mocenské je v 19. století transgresí suverenity z panovnických domů na národy dovršen. Národní stát je ztělesněnou negací jakéhokoli universalismu; je příliš historicky vyhraněn, než aby mohl s jinými splynout nebo začlenit se ve vyšší celek. Od sedmdesátých let minulého století musela proto mítí nacionální idea (stát : národ) v Evropě povýtce odstředivý charakter.

Je nutno připomínati si tyto skutečnosti — mnohý stoupenec evropské jednoty dnes rád zapomíná, že nacionální stát že idea suverenity národní měly pozitivní podíl na evropské velikosti, že to, co dnes je zastaralé, bylo kdysi vysoce moderním a pokrokovým. Ovšem, na druhé straně by bylo mnohem osudnějším omylem, kdybychom to, co je zastaralé, vyhlašovali i za životaschopné — jedině proto, že bylo životaschopným ještě včera.

Kam vedl systém národních států v epoše zmenšeného světa ukázala sdostatek již prvá světová válka. Mocenská posice Evropy byla vážně ochromena; Rusko se po revoluci počalo organisovat jako soběstačný, eurasijský a od Evropy odvrácený celek, Amerika uchvátila

prvenství v světovém hospodářství, Japonsko se stalo vedoucí velmocí na Dálném Východě a emancipační hnutí v asijských koloniích nabývalo masové povahy.

Zajímavé, jak málo si tehdejší Evropané v roce 1919 a později ohrožení své posice ve světě uvědomovali. Jejich pozornost byla od jasného formulování problému sváděna jednak maličnými územními třenicemi, jednak indolentním šosáckým idealismem Společnosti národů. Proto nepřekvapí, že panevropské hnutí, propagující sjednocení evropských států, mělo akademický charakter.

A tak přišlo, co přijít muselo; evropský velmocenský koncert dohodl neslavným mnichovským kvartetem, reakční romantik Hitler rozpoutal válečné pandaemonium, v jehož průběhu byla již beztak nahlodané evropské preponderanci zasazena smrtící rána...

Teprve když tlapy sovětského Leviathana, těžící z rooseveltovského iluzionismu, urvaly do brou polovinu evropského kontinentu a ohrožily zbývající část, začalo na Západě svítat. Poznání, že restituce Evropy jako mocenského činitele předpokládá likvidaci přežilých kleinstaaterei, nalezlo svůj politický výraz v jednotelském úsilí zainteresovaných vlád a masovou základnu v evropském hnutí.

Již několik let svádějí Evropané, zaklínění mezi urputného nepřítele a příliš mocného ochránce Jákobův zápas s nepřízní doby, věkovými tradicemi, vlastní malodušností a opatrností. Hráze ressentimentů musí býti rozmetány, aby mohl vzniknout nový superstát, e pluribus unum. Ačkoli plánů a programů není nedostatek, je tempo, v jakém integrace probíhá, hlemýžďí. Zatím co mezinárodní situace po Evropě přímo křičí, odpovědné instance uvažují, diskutují, odkládají.

Autor tohoto článku si vzal za úkol podívat se na kloub některým problémům evropského sjednocování; půjde mu jednak o to, aby ukázal, jak eminentně závažnou je otázka teritoriálního rozpětí příštího evropského celku, jednak o to, aby poněkud provokativním způsobem ventiloval thema federalismu.

*

Dříve, nežli se budeme zabývat Evropou, je třeba pozastavit se u Atlantiku. K jakým důsledkům pro náš kontinent by vedlo vytvoření politického celku, který by vzešel ze základny obranného paktu severoatlantického a zahrnoval, s přibráním západního Německa a Španěl-

ska, všechny státy na něm zúčastněné? Je mnoho Evropanů, kteří by z toho či onoho důvodu vznik takového supranacionálního útvaru vřele uvítali nebo alespoň se mu nikterak nevzpěchovali.

Při výstavbě vyšších státních jednotek je otázka jejich geopolitického těžiště kardinální. Německá říše po r. 1871, jejíž centrum bylo namísto v pruském Berlíně, spočívalo někde v Porýní nebo v Bavořích, by se rozhodně bývala vyvíjela jiným směrem. Nuže, v eventuálním Atlantickém Commonwealthu by těžiště, ex natura rerum, spočívalo na západním pobřeží oceánu — posice Spojených států by v tomto svazku byla stejně dominantní jako posice Pruska v Bismarckově říši.

Trvalé ohrožení Atlantického nadstátu nadstátem Eurasijským by nezbytně vedlo k tomu, že západní Evropa, tak nevýhodně situovaná, by nabyla funkce posádkového území, limes, na ohrožené periferii — něco podobného jako v někdejšíhabsburském mocnářství t.z.v. „Vojenská hranice“, kryjící podbíšek Uher proti turecké expansi. Protože hraniční pásmo není pro intenzivní hospodářskou a kulturní činnost vhodným terénem, odssávalo by v našem případě americké centrum pomalu, ale jistě životní mízu z ohrožených míst. Hospodářská nesamostatnost západní Evropy by rok od roku rostla, takže nakonec subsidia ze šťastnějšího zámorí by byla hlavním zdrojem jejích příjmů — vývoz Graeculů, již dnes povážlivý, by nabyl tak hrozivých rozměrů, že svérázný kulturní život starého kontinentu by úplně vyhasl. Údělem evropských hraničářů bylo by povlovné zbarbarštění ve stínu sovětské hrozby.

Proto tedy optujeme pro Evropu, která po našem názoru je s dostatek silná, aby snášela břímě vlastní integrity a hrála samostatnou roli ve světovém dění. Ovšem hodně, ne-li všechno, záleží na tom, na jaké geografické i politické basi bude její sjednocení provedeno. S Anglií nebo bez Anglie, Evropa Velká nebo Malá? Štrasburské shromáždění stále ještě klopýtá o toto dilemma, jehož řešení by mnohý rozšafný politik nejraději odložil ad calendas graecas. Do trpkého jablka se však musí kousnout a je v našem, nejen evropském, nýbrž i československém zájmu, aby tak bylo učiněno co nejdříve, bez zbytečného chytračení a taktisování a především — aby rozhodnutí padlo ve prospěch Evropy Malé, kontinentální.

V posledních měsících, při vytrvalém sledování prací na evropské jednotě, se neodbytně v pisatelovu mysl, historickým školením zatí-

ženou, vtírala analogie mezi namáhavou výstavbou německého státu v minulém věku a současným úsilím evropským. Tato analogie není po jeho soudu jen formální, vnějšková, nýbrž obsahová a zásadní. Nejen tedy, že ve Štrasburku jako kdysi ve Frankfurtě se neopakuje to, co již bylo řečeno, nýbrž říká to, co již bylo opakováno; také mezi tím, so se v obou městech říká a opakuje, existuje hluboké příbuzenství.

V bouřlivém roce 1848 a později zaměstnávala německé vlastence otázka, zda a v jaké formě by Dunajská monarchie měla být začleněna do příštího národního státu. Jádrem Habsburského mocnářství, Alpské země, bylo tradicí, jazykem a kulturou neoddělitelně spjato s německým národním celkem. Jaký div, že Velkoněmci, kterým šlo o zbudování státu, který by objímal veškeré Německo, reklamovali s velkou houževnatostí zapojení Rakouska do nové Říše. Zásadně měli pravdu — leč jejich počínání bylo předem odsouzeno k nezdaru. Původně německý stát, který 16. stoletím počínaje přerůstal do podunajského prostoru, se totiž mezitím ostatní Germanii politicky docela odcizil. Stal se základem multinacionálního Habsburského imperia s vlastní, od říšské velmi odlišnou státní raisonou.

Zajisté, Habsburkové se nepřestali o německé poměry zajímat — ba, možno říci, že jim německý problém ležel na srdci; specifický charakter jejich říše jim však vnucoval politiku, která byla v zásadním protikladu k životním zájmům Německví jako celku. Oficiální rakouská místa se nestavěla před ani po r. 1948 k sjednocovacím snahám německým apriori odmítavě, v praxi však jejich postoj, diktovaný pudem politické sebezáchovy, znamenal nepřetržitou sabotáž německé jednoty. Když konečně v r. 1866 pruská šavle gordický uzel rozetla, byla cesta k národnímu státu otevřena; Rakousko však ze spolupůsobení muselo být vyloučeno. Teprve když první světová válka Dunajskou monarchii rozmetla a německé Rakousko bylo od ostatních jejích složek odděleno, nastal okamžik, kdy začlenění Alpských zemí do Německého státu mohlo hladce a bez potíží být realizováno — fakt, že vítězné mocnosti to zásahem shora znemožnily, na vlastní skutečnosti ničeho nemění.

Obraťme nyní svou pozornost k aktuálnímu problému Anglie—Evropa. Také Anglie byla do 16. století ryze evropský stát; je jím ostatně v geografickém nebo kulturním ohledu ještě dodnes. Historický vývoj v třech minulých staletích však zapříčinil dalekosáhlé odcizení. Námořní hegemonie umožnila Británii vytvo-

ření ohromného koloniálního imperia; čím více se toto imperium v minulých věcích rozrůstalo, čím více se stávalo politickým cílem o sobě, tím více upadal anglický zájem na pozitivních svazcích na kontinentu. Vzdálenost mezi Doverem a Calais zůstala stále tatáž, distance Spojeného Království od evropské politiky nabyla však charakteru „skvělé izolace“. To arci neznamená, že by Angličané ztratili na pevninském dění veškerý zájem; naopak, nebylo války, aby do ní Británie přímo či nepřímo nezasáhla . . . Avšak, co má pro nás podstatný význam; její politika dostala vědomě protievropský charakter, cílem britského snažení se stala chronická bezmocnost pevniny jako celku, v Evropě nesmělo dojít ke koncentraci politické moci, která by byla schopna ohrozit anglickou nadvládu na mořích a v zámofí. Vilémem III. vytýčená politika evropské rovnováhy, t.j. vzájemného paralysování pevninských mocností s Anglií v posici rozhodčího, politika zásadně negativní, sledující mortifikaci Evropy jako mocenského činitele, se stala v Downing Streetu alfou a omegou veškeré státnické moudrosti.

Bezpochyby, dnes, kdy koloniální panství Johna Bulla bylo rozředěno v Commonwealth, jehož praktický význam je den ze dne ilusornější, dnes, kdy bolševism hrozí ovládnout příatlantský zbytek Evropy a s ním též Albion, je tato tradiční politika „divide et impera“ absurdním anachronismem. Sami Angličané, s Churchillem v čele, si to uvědomují; bohužel, neznamená to však, že by sblížení Anglie s kontinentem bylo usnadněno. Také Rakousko potřebovalo kdysi silný německý stát, aby je chránil před medvědem panslavismu . . .

Proč nemůže Anglie dnes, zítra a ani pozítří dělat loyální, kladnou evropskou politiku?

Prvou, materiální překážkou je Britské společenství národů. Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům, nikdo nemůže být současně členem dvou různých státních federací. Leda že by jedna z nich byla tak volná, tak ireálná jako někdejší německý Bund . . . Postavení před volbu mezi Evropou a Commonwealthem budou Angličané vždycky optovat pro to druhé.

Další, neméně závažná překážka britského evropanství patří do světa imponderabilií. Kdo pak to řekl, že státy se udržují těmi ideami, z kterých se zrodily? Jak možno očekávat od Britů, až do morku kostí tradicionalistických, že zapomenou na to, co po věky podmiňovalo jejich národní velikost? Že se obratem ruky změní v příkladné Evropany, zatím co politické pevninských národů, pro které Evropa

neznamená volbu, nýbrž životní nutnost, si stále ještě libují v ohřívání vzájemných nevraživostí?

Malá Evropa, Evropa Schumanových Šesti, je zároveň Evropou karolinského jádra. Zde se v osmém století, za podobně nepříznivých podmínek jako dnes, ve stínu maurské a normanské agrese, vykristalisovalo Západní císařství, které rozkotalo barbarské nájezdníky a které se v průběhu dalších staletí stalo materiální základnou onoho jedinečného kulturního a civilizačního rozmachu západního lidství. Bude se historie opakovat? Bylo by zločinnou stupiditou, kdybychom bagatelisovali ty nadlidské problémy, s nimiž Evropa při svém vzniku a vzniku bude muset zápolit. Ti, kdož si od ní slibují egyptské hrnce a cestování bez pasu aniž by do svých projektů vkalkulovali krev a slzy, dočkají se záhy zklamání; na jejich nejapném nadšení nemůže být stavěno.

Aby se Evropa mohla realizovat, je třeba, aby Evropané splnili jednu fundamentální podmínku — stali se národem. Samozřejmě ne v tom zastaralém, filosofickém slova smyslu, nýbrž ve smyslu existenciálním. Ernest Renan kdysi, šlo tehdy o to zapeklité Alsasko-Lotrinsko, definoval národ — to znamená prodělat společně velké dějinné události.

Až do roku 1945 prodělávali Evropané společně svou historii, avšak v různých rolích: jedni jako útočníci, druzí jako napadení a oběti. Evropské jednotě to neposloužilo, každá vzpomínka na to jen zesilovala přehradu, mezi jednotlivými národy nakupené. Výsledek poslední války tuto situaci radikálně změnil; po r. 1945 prodělává zbylá, západní Evropa, jednu jedinou dějinnou mizerii; její národové, sražení s vysokého kothurnu světovlády, o kterou se sami vzájemnými spory pomohli připravit, žijí v trvalé úzkosti mezi kladivem a kováčskou. Tíseň doby hněte jednotlivé složky v jediný nový celek. Uvědomit si bídu situace, prožít vědomě jednotu postižených a hlavně — volit aktivní vzdor, to znamená vykročit cestou evropského risorgimenta. To znamená evropský nacionalismus, nezbytný jako podklad semknutí, o něž usilujeme.

Šedm let je krátká doba a proto není divu, že vědomí osudové pospolitosti ještě do širokých vrstev na Západě neproniklo. Na druhé straně, na příklad na růstu protiamerické nálady na kontinentě možno pozorovat, jak elementární je citová reakce evropských národů na ponížení a pokoření, současností jim způsobené. Žel, prozatím je to jen komunismus, který z této

situace dovede těžit. Evropské hnutí toto pole působnosti dosud pomíjelo.

A právě zde je třeba vyvinout nejvyšší aktivitu; zapojit mohutné iracionální energie, které dnešní osudová posice Evropy vyvolala, do aktivního úsilí sjednocovacího. Každý nacionalismus je objektivací skupinových ressentimentů; nesmí nám jít o to, abychom rodící se evropský ressentiment potlačovali (to je voda na mlýn komunismu), nýbrž abychom jej z původní negace usměrnili do řečiště státotvorné iniciativy.

Dovedeme si představit, že tyto these vzbudí nelibost — avšak, jak jinak možno k sjednocení dospět? Vyeskařotovat Evropu po koleji supranacionálních hospodářských autorit? Jakoby se, dovolte historickou analogii, německá jednota bývala mohla zrodit *jen z Zollverein*! A ad vocem evropské armády; tím, že několik států ratifikuje smlouvu o jejím zřízení, tím, že se pořídí jednotná výzbroj a mundur a různonárodní jednotky mezi sebou poněkud promíchají, dosáhneme v nejlepším případě toho, že Francouzi budou, v rámci evropského vojska, umírat za Francii a Němci za Německo . . .

Způsob, jakým se doposud Evropa budovala, byl naskrze nepřirozený; jednotlivé vlády, žárlivě hájící každou špetičku vlastní suverenity, se dohadují a smlouvají, zatím co národy, zdělaváním nekonečných kompromisů unuděné, stále nezáúčastněné, ba snad stále netečněji slovním pŕůtkám přihlížejí. Jít touto cestou, znamená škobrtat o každé stéblo, znamená věčné odklady a neplodné konference, znamená krátce: nedojít. Iniciativa, má-li se dílo podařit, musí vycházet zdola, od širokých vrstev zainteresovaných národů, které se pro ideál evropské jednoty zanítily. Budeme-li jednou tak daleko, že se vyskytnou lidé, a ne snad jen jednotlivci, kteří budou s to obětovat pro Evropu krev a životy, pak není na světě nic, co by její realizaci na trvalo mohlo zabránit.

A naše úloha v dané chvíli? Dotýkat se bolavých míst, burcovat, popouzet, znepokojovat. Tak jako to kdysi, za nesrovnatelně horších podmínek, dělali naši národní buditelé s apatickým českým človíčkem . . .

K diskusi . . .

Základní argumentace shora otištěného článku ve prospěch „Malé Evropy“ se zdá neotřesitelnou, právě tak jako kritika některých aspektů soudobého federalizačního úsilí. I kde je naprostý souhlas tam, kde jde o politické cíle krátkodobé a bezprostřední, mohou se nicméně některé autorovy závěry zdát problematickými.

Tak na příklad: po rozkladu britského imperia a „společenství“, k němuž nepochybně dojde ještě v průběhu 20. století, si zajisté i Angličané uvědomí svou základní spřízněnost s Evropou (ve velké krizi se to ostatně může stát i „přes noc“ — viz Churchillův návrh Francii z roku 1940!) Je chybou snad tragickou, na insulární, až zabeďněně tradicionalistickou Anglii při sjednocování čekat — přes „státnické projevy“ dnešní anglická politika vůči Evropě není než brzdou sjednocovacích snah. Nebylo by politikou nejprůměřenější, při dnešním sjednocování Evropy Anglii i s její obstrukcí zcela ignorovat, zároveň však stále ponechávat „dveře otevřeny“? Je chybou, dát se Johnem Bullem ovlivňovat; není však třeba nad ním provždy udělat kříž — jde o tvora, jenž dosud nepozbyl všech schopností adaptivních, i když tyto se projevují až k zoufání pomalu.

K problémům závažnějším. Je nutno podporovat rozvoj iracionálních resentimentů vůči zá-

mořským národům západní civilizace proto, aby mohl vzniknout nový evropský „nacionalismus“? Vždyť kulturní příbuznost na př. francouzských Kanadánů s částí obyvatel „Malé Evropy“ je větší, než příbuznost samotných jejích složek. Je k vzniku nového evropanství zapotřebí iracionálních resentimentů vůči demokratickému zámoří — zvláště k situaci, kdy je možno a záhodno vytvářet a dirigovat „resentimenty racionální“ proti původcům východního ohrožení? Argumentace proti snahám o vytvoření Atlantického Společenství Národů (jehož by Spojená Evropa byla součástí) se zdá být podložena premisou poněkud pesimistickou. Popis neblahých důsledků kulturně-civilizačních, jčž s sebou přináší posice „hraničního území“, je nepochybně správný; na druhé straně však netřeba zapomínat, že předním cílem Atlantického Společenství musí být právě odstranění sovětské hrozby a tím i těchto eventuelních důsledků.

H.J.H.

KAJE SE BEDŘICH REICIN.

PŘEDSEDA: Tak nám nejdříve řekněte, jak a kdy jste vstoupil na cestu nepřátelství vůči našemu státu.

OBVINĚNÝ: Na nepřátelskou cestu jsem vstoupil ještě před navázáním spikleneckého spojení s Rudolfem Slánským. Již od dětství jsem byl vychován v měšťáckém a náboženském duchu v židovské sionistické skautské organizaci . . . v duchu židovského buržoasního nacionalismu. Již od mládí jsem tak nasakoval měšťáckou ideologií, která spolu s mými škodlivými osobními vlastnostmi, karierismem a lehkomyšlností, se u mne projevovala po celý můj život.

PŘEDSEDA: Kdy jste vstoupil do Komsomolu?

OBVINĚNÝ: V roce 1926. Důsledků své výchovy jsem se neoprostil ani po té, když jsem do něho vstoupil a stal se jeho funkcionářem, ani když jsem se v roce 1929 stal členem KSČ. Již v této době se u mne projevovaly zájmy cizí dělnické třídy a nezdravá ctižádost a povrchnost, což se pak škodlivě odráželo v mé činnosti ve straně.

PROKURÁTOR: To tedy znamená, že při svém vstupu do komunistické strany jste neměl nic společného s dělnickou třídou a komunistickou stranou.

OBVINĚNÝ: Ano, přes mé tříleté členství v Komsomolu jsem svým myšlením, svými vlastnostmi nepřestával být cizím živlem ve straně.

PŘEDSEDA: V čem se tehdy projevila vaše škodlivá činnost v KSČ?

OBVINĚNÝ: Na podzim roku 1929 jsem se spolu s jinými členy ústředního výboru komsomolu zúčastnil frakčního vystoupení ultralevé Friedovy skupiny, které bylo v rozporu s linií nového gottwaldovského vedení ÚV KSČ. Také na aktivech pražského komsomolu a na zasedání ÚV komsomolu, kde jsme přijali resoluci proti vedení strany, jsem se projevoval nepřátelsky. V roce 1934 na zasedání ústředního výboru komsomolu jsem byl znovu kritizován v souvislosti s odhalením mých oportunistických tendencí, které se projevovaly v mé ideologické činnosti. Jako nepevný element jsem byl odstraněn z ústředí komsomola. Z této kritiky jsem se nepoučil a rovněž dalších možností, které mi strana dávala, jsem nepoužil ke své nápravě. Strana mi svěřovala později další důležité funkce, jako v roce 1936 v agitpropu ústředního sekretariátu KSČ a v roce 1938 v redakci Rudého práva, avšak zůstával jsem oportunistou, a to mě přivedlo až k otevřené zradě strany a pracujícího lidu . . .

Z NOVÉ LITERATURY

Ve dnech, kdy komunistický monstre-proces v Praze znovu ohromil civilisovaný svět, přinášíme recenzi nedávno vyšlé významné knihy ex-komunisty Alexe Weissberga, která osvětluje pozadí bolševických čístek a kajících „přiznání“ jejich preparovaných obětí.

SPÍKNUTÍ MLČENÍ (Conspiracy of Silence)

Alexe Weissberga je snad nejdůkladnější, i když opožděná kniha o zkušenostech v sovětských žalářích v letech 1936-39. Tuto hroznou a v západních očích takřka nepochopitelnou epochu tu rakouský vědec popisuje tak zajímavě, že čtenář knihu sotva může odložit. Vedle osobních zkušeností je v ní obsažen i vědecký rozbor celého stalinského systému vyhubení nežádoucích lidí, ať již jejich počet je deset či deset milionů.

Alex Weissberg, nadšený komunista a profesor berlínské polytechniky, přijal jako 30letý muž pozvání fyzicko-technického ústavu v Charkově. Ve velké čistce, která následovala po zavraždění Kirova počátkem r. 1937, byl znenadání zatčen. Byl obviněn, že najal tlupu nacistických teroristů k zavraždění Stalina a Voršilova během lovecké výpravy na Kavkaze, jakož i k vyhození do povětří hlavních průmyslových podniků v Charkově při vypuknutí války.

První část knihy je obhajobou proti těmto nesmyslným obviněním. Weissberg ovšem poněkud přišel na to, že vyšetřující úředníci GPU nebyli natolik omezení, aby považovali za možné, že by spiklenec tohoto kalibru zanechal na příklad ochotně stopy své činnosti v dopisech či jiných dokumentech. Co chtěli bylo něco, co by mohlo být vykonstruováno jako podezřelé. Když vyšetřovaný pod nesnesitelným tlakem ustoupil, musil si sám vymyslet svou vinu — fantastickou konstrukci, skládající se však ze skutečných událostí, jejichž význam a smysl byl dodatečně zkroucen. Podrobnosti GPU neurčovala a ponechávala je obrazotvornosti obžalovaných. Poněvadž ustoupivší vezeň používal skutečné zkušenosti a měl ohled k zákonům logiky a sledu událostí, byl výsledek mnohem více přesvědčující než mohly být pouhé výmysly GPU.

Weissberg ovšem také přišel na to, že jeho spoluvězni nebyli nikterak „nepřáteli lidu“ a že jejich přiznání sloužilo k tomu, aby mohli být posláni na Sibiř, kde se sovětskému státu nabízely k využití tisíce čtverečních mil nedotknutých lesů a stovky nevytěžených lomů.

Velká čistka měla dvojí účel: za prvé měla předejít nebezpečí organisované nespokojenosti mezi lidmi, kteří si mohli uvědomit pokrytectví Stalinovy ústavy z r. 1936 a mohli o tom vykládat jiným; a za druhé měla opatřit levnou lidskou pracovní sílu pro sibiřské a arktické oblasti.

Autor se zprvu domníval, že Rusové již zcela pozbyli jakýchkoli kritických schopností. Později však poznal, že každý člen komunistické strany o stalinských zločinech věděl, nikdo však o nich nic neřekl a pokračoval v mechanické chvále Velikého Vůdce Lidu. Co bylo tajemství tohoto počínání? Co způsobilo, že se obžalovaní horlivě přiznávali k nejrůznějším zločinům, které nikdy nespáchali? Vysvětlení se Weissbergovi dostalo v rozhovoru s agentem-provokatérem, který byl poslán do jeho cely, aby ho přiměl k přiznání. Byl to starý rumunský komunistický revolucionář, který se dostal do charkovského vězení pro svou sympatii s trockisty. Ptal se Weissberga:

— Kolik jste toho přiznal?

— Nepřiznal jsem nic. Jsem naprosto nevinný.

— Počkejte. Já myslím toto: kterou část obžaloby jste přijal?

— Žádnou. Opakuji Vám, jsem absolutně nevinný.

— Myslíte opravdu, že vůbec někdo mezi námi je vinný z toho, co se nám klade za vinu? A přece jsme přiznali skoro všechno.

— To nechápu. Proč jste se přiznal k něčemu, co jste neučinil?

— Považuji za svou stranickou povinnost přiznat se k čemukoli, co vyšetřující potřebuje.

— Ale proč by Vaše stranická povinnost požadovala, abyste činil falešná přiznání?

— Vy jste členem strany a přece užíváte buržoasních pojmů jako pravda a lež, ačkoli tyto pojmy jsou prosty každého významu ve vztahu k sovětským poměrům... Jediná věc, nad níž žasnu, je, že vyšetřující byl ochoten Vaše chování až do nynějška trpět.

— Co mohl dělat jiného? Odmítl jsem prostě podepsat cokoli, co nebyla pravda.

— Sovětský občan by nebyl ve vězení tři měsíce bez přiznání.

— Ale já nemám, co bych přiznal!

— Mluvíte jak dítě. Je povinností každého komunisty podřídit se nutností politického boje na všech stupních vývoje.

— Řekněte mi jednoduše, proč bych se měl přiznat, že jsem špion, když jím nejsem, a jaké by z toho strana měla výhody?

— Nemusíte říci, že jste špion. Objevujte, co vyšetřující potřebuje, přiznejte se tak, aby Vás vyšetřující nemusil označit za špiona.

— To se mi zdá úplně šílené. Vyšetřující ode mne může požadovat co chce. Mé svědomí mi nedovolí, abych podepsal falešné přiznání.

— Mají různé způsoby, jak Vás donutit k přiznání. Mnohem silnější lidé se zhroutili a podepsali všechno.

— Chcete říci, že byli bití nebo dokonce mučeni?

— Nu, velmi jednoduchý způsob je nenechat Vás spát celý týden i déle, je-li třeba. Nebo Vás zavřou do trestní cely plné krys. Zavřou Vás tam nahého a dají Vám hůl. Nemůžete si lehnout a spát, poněvadž se to kolem Vás přímo hemží kryсами. Ztrávíte svůj čas tloučením krys holf.

— Tak se přece nezachází s lidmi!

— Ti, kteří se otevřeně staví na odpor sovětské moci, nejsou lidé. Jsou prostě nepřátelé, kteří musí být zlomeni, a je-li třeba, vyhubeni.

Po několika týdnech to Weissberg poznal z přímé zkušenosti. Nebyl sice odveden do cely s kryсами, bylo proti němu však použito tak zvaného „pásového systému“: tři vyšetřující se jím nepřetržitě zabývali ve dne v noci, každý osm hodin, po celý týden, zatím co on musel sedět na úzké dřevěné židli. Vynutili si „přiznání“ jakéhosi dělníka z Vídně, že Weissberg byl hlavou organizace, která měla rozvrátit Sověty, zavraždit Stalina a Vorošilova a svrhnout komunistickou stranu z vlády. Po dlouhé hodiny a dny se vyšetřující ptali jen toto: „Řekněte mi vše o kontrarevoluční, trockistické, fašistické, teroristické, rozvratnické a špionážní organizaci, kterou jste vybudoval na území Sovětského svazu!“ Dvakrát denně ho odvedli na deset minut zpět do cely, aby se najedl. Ač cela měla betonovou podlahu, během minuty usnul; dozorce ho však ihned vzbudil a nařídil mu, aby jedl. Pak výslech pokračoval...

Pátý den nepřetržitého výslechu Weissberg v pokoji vyšetřujícího omdlel. Nalili mu vodu do obličej.

— Přiznej se, fašistický pse! Každý soud přece uvěří dvaceti svědkům proti jednomu obžalovanému!

— Nemohu za to, pane kapitáne, ale ve výpovědích je všechno vymyšleno. Není v nich ani špetka pravdy.

O půlnoci sedmého dne se Weissberg zhroutil a „přiznal se“ k opozičním názorům v německé komunistické straně, jejímž býval členem. Když podepsal přiznání, směl konečně jít spát. Druhého dne vše popřel.

— Cože? Všecko popíráš, ty fašistický psí synu, kontrarevoluční bandito? Chceš provokovat sovětské úřady? A to se mi troufáš říci do obličej? Dáme tě odstřelit jako vztekajícího psa.

Začal druhý „pásový systém“, ale Weissberg jej nevydržel déle než čtyři dny a přiznal se ke všemu. Byl konfrontován s různými lidmi, z nichž většinu nikdy neviděl, také však se svými kolegy, profesory ústavu, kde učil, kteří mu řekli do obličej, že je najal pro německou špionážní službu. Jakýsi neznámý člověk, Flenning, německý učitel z pohraničního města Šepetovky, vypověděl, že když Weissberg přijížděl z Německa v roce 1931, ho chtěl hned ve vlaku do Kijeva najmout do služeb Gestapa. On, Flenning, se však s ním nemohl dát do spojení, poněvadž už sám byl ve službách Gestapa, dal však Weissbergovi pět rublů na útraty ve vlaku. Weissberg nechal vše do protokolu zapísat a když Flenninga odvedli, otázel se vyšetřujícího, co by si on sám myslil o špionu GPU, který by během první půlhodiny svého pobytu v cizí zemi navrhl prvnímu člověku, s nímž se setká, aby se stal špionem GPU. Vyšetřující zuřil. Nakonec, když už ho odváděli, obrátil se Weissberg ve dveřích a řekl panu kapitánovi, že roku 1931 ještě žádné Gestapo neexistovalo, poněvadž Hitler se chopil moci až v roce 1933.

Nadešel rok 1938. Věznice byla plná a stále přicházelo více lidí. Byli zatýkáni profesori, dělníci, novináři, konečně i sami důstojníci GPU, kteří před tím vyslyšali vězně. Podle Weissbergova odhadu bylo tehdy ve věznicích asi deset milionů lidí. Jiní počítali, že za velké čistky prošlo sovětskými věznicemi 12 až 15 milionů lidí. Z událostí vnějšího světa do vězení neproniklo nic. Dozorci, vyslyšající, holiči, lékaři, všichni měli přikázáno udržovat vězně v naprosté izolaci a všichni toto nařízení plně dodržovali. O rusko-německé smlouvě a vypuknutí války se vězňové dověděli teprve později

od nově zatčených. V Sovětském svazu a dokonce i v sovětských věznicích panuje jakési spiknutí mlčení. Každý, kdo mlčení poruší, kdo klade nejasné otázky, je kontrarevolucionářem. Členové sovětské komunistické strany jsou vedeni k tomu, aby měli vždy na mysli tajný smysl každého opatření, aniž by byli úředně vyrozuměni, co to opatření je.

Weissberg se domnívá, že za velké čistky sotva který z vyšetřujících úředníků věřil všem obviněním, která byla často tak absurdní, že jim nemohl věřit ani nejhoupější člověk. Měli však příkazáno z nejvyšších míst, aby tak či onak našli vinníky, a oni je našli. Většinou to byli primitivní, sotva gramotní lidé, kteří neměli ani potuchy o tom, jak vypadá svět za hranicemi Sovětského svazu.

Weissberg byl vězněn v Charkově asi rok, pak ho převezli do Kijeva a posléze do vězení v Moskvě. Tam se mu vedlo již mnohem lépe. Velká čistka skončila. Ježov, který ji podle Stalinyvých pokynů řídil, byl likvidován. Obžalovaní německé národnosti — muži i ženy — měli býti odevzdáni Gestapu, jak bylo dohodnuto v moskevské smlouvě bolševika Molotova s nacistou Ribbentropem. V posledních týdnech byli vězňové dobře živeni a ošaceni. Jednoho dne byli naloženi do vlaku a v pohraničním Brest Litovsku předáni do péče Gestapa.

Politické poučení nachází ex-komunista Weissberg mylně v tomto: Stalin, potlačiv veškerou opozici, nikým nekritisován a ničím neomezován, spáchal dvě chyby světově historického významu. Jeho politika vůči sedlákům podryla samy základy sovětského zemědělství a zavinila, že 11 milionů lidí zahynulo hladem. Jeho zahraniční politika, uskutečňovaná Kominternou, přivedla vítězství nacismu v Německu a druhou světovou válku.

Pravé poučení z této knihy však spočívá jinde. Spočívá v tom, že ukazuje, jak lidé na rozlehlých územích ruských a nyní též v satelitních zemích byli a jsou obětmi neodpovědného režimu, který nakládá s lidskými životy jak se mu zlíbí. Život člověka v Sovětském svazu neplatí prostě nic. Za deset let své neomezené samovlády mezi lety 1929 a 1939, „v míru“, zavinil stalinský režim plánovaným vyhladověním, uvězněním a deportováním milionů smrt většího počtu lidí, než celá druhá světová válka. A to ještě neznáme počet obětí čistek a hromadných odsunů obyvatelstva ve válečných a zejména poválečných letech. Toto barbarské zacházení s lidmi, připomínající Džingischána, je něco, co lidstvo nemůže dlouho trpět a co jednoho dne musí býti odstraněno se světa.

E. V. Erdely.

KAJE SE JOSEF FRANK.

PŘEDSEDA: Co vás vlastně přivedlo na tuto cestu boje proti českému a slovenskému národu, proti komunistické straně a vůbec proti naší republice?

OBVINĚNÝ: Kořeny mého boje proti lidu, republice a socialismu spočívají v mém oportunismu a v mém oportunistickém vývoji. Ač pocházím z dělnické rodiny, sám jsem jako dělník nikdy nepracoval a od svého mládí jsem zastával funkce v kancelářích v konfekčním průmyslu na Prostějovsku. Převážně jsem se pohyboval mezi maloměšťáckými a maloburžoasnými vrstvami, od nichž jsem postupně přebíral jejich maloměšťácké názory a stával se oportunistou. V mé práci v komunistické mládeži, do které jsem se v roce 1926 pod vlivem mého otce zapojil, se začala projevovat nezásadovost a smířlivost a můj oportunismus mne dovedl k tomu, že jsem už v roce 1930 po prvé zradil dělnické revoluční hnutí.

PŘEDSEDA: V čem spočívala tato zrada?

OBVINĚNÝ: Byl jsem zatčen pro ilegální komunistickou činnost a při vyšetřování jsem vyzradil určité skutečnosti, které pomohly buržoasii v jejím boji proti revolučnímu dělnickému hnutí.

*

ANDRÉ SIMONE (skončil výpověď o své „spolupráci s americkým úřadem pro psychologickou válku“):

PŘEDSEDA: Když toto všechno jste uvedl, jak by měl znít správný název pro tento úřad?

OBVINĚNÝ: Americký úřad pro „horkou válku“ — jak oni říkají, a vražedný atomový útok na Sovětský svaz a země lidových demokracií.

PŘEDSEDA: Čili, jaký je to úřad?

OBVINĚNÝ: Je to úřad barbarský.

ZKOUŠKA INTELEKTUÁLŮ

VLADIMÍR PEŠKA.

„Odmítám připustit konec člověka . . .“ (William Faulkner)

VĚRU, označení „intelektuál“ nemá dobrý zvuk. A má vlastně už hezky dlouhou a ustálenou také-tradici: při nejmenším od Sokrata, tohoto „svůdce mládeže“, což je bezmála tak dlouhá doba jako trvání naší kultury. Sokrates byl „vinen“ za pád athénské demokracie; v době nám bližší Voltaire a Rousseau připravovali Velkou francouzskou revoluci a jsou tudíž „odpovědní“ za její teror a krveprolití; hrabě Gobineau netušil, že nějaký Hitler vezme jeho aristokratické výmysly o rasové čistotě doslova a že bude „spoluvinen“ za smrt šesti milionů Židů; Marx a Engels psali brožurky a manifesty, jichž se dnes dovolávají vládcové nad třetinou lidstva a v jejich jménu budují smrtelné pracovní a koncentrační tábory . . . a naopak jiní intelektuálové jsou „odsuzováni“ za to, že těmto myšlenkám nekladli odpor, že včas nevarovali: ruská inteligentsia, německá intelligence, českoslovenští demokratičtí intelektuálové před únorem . . . Vskutku, „intelektuál“ je tvor neodpovědný, nebezpečný a podezřelý. Jakási neuvědomělá nedůvěra a snad nenávisť k němu žije v lidech a nepochybně docela uvědomělá u vládců.

V době, která často směšně přehání v tom, jak si ze všeho „dělá problémy“, se i intelektuál stal jedním z nich, a to nikoli nejmenším. Stal se jím bohužel ve chvíli, kdy je to nejméně vhodné, kdy zrovna jde o bytí či nebytí civilizačního útvaru, jehož on byl iniciátorem a má být duchovní páteří. Koincidence však není náhodná, nýbrž vnitřně zákonná. Je příznakem a symbolem. Evropské drama se nejnápadněji odvíjí na viditelné scéně politické, avšak neklamme se, nejpathetičtější a nejbolestnější drama se odehrává na vnitřní rovině kultury, v intelektuálech samých.

Lidé instinktivně ukládají intelektuálům jisté „povinnosti“ a „odpovědnost“. Vydát svědectví o člověku a společnosti tak, jak ho tu vidíme, je nepochybně pozitivní čin: uvádí lidem na vědomí jejich situaci, vyvolává neklid a nabádá k ostražitosti. Je to však vše? Splnil tím intelektuál svou „funkci“ úplně? Nebo má snad ještě jiné povinnosti, jinou odpovědnost? Kdo, co a ve jménu čeho má právo na vzdělanci požadovat víc? A co znamená toto „víc“?

Na počátku je údiv — údiv nad svého druhu zázrakem: několik mužů v Řecku VII. a VI. století před Kristem „objevilo“ nový postoj člověka k okolnímu světu, jemuž dali jméno *filosofie*, což bylo synonymem pro všeobecné, universální věci, vědění o celku všeho, co jest. Od onoho okamžiku je člověk „jiným“ člověkem: začal chápat ideje, radikálně odlišné od věcí, jež ho v přirozeném stavu obklopují, odlišné od jeho denní běžné zkušenosti; chápáním idejí se vytrhuje z přirozené konečnosti, jimi tíhne k nekonečnosti, k nekonečným úkolům k idealitě. Člověk začal žít v dvojrozměrném světě. Nový typ lidství s sebou nese nový typ společnosti s jinými společenskými vztahy, než tomu bylo dosud: směřování k ideálnímu cíli spojuje lidi, vyžaduje společnou práci, vzájemnou pomoc a kritiku. Vše, každodenní empirii styk s okolním světem věcí a lidí, tradici podrobuje člověk zkoumání a reflexi ve smyslu *universálním*; nic není přijímáno bez otázky, bez uvedení ve vztah k bezpodmínečné a nejvyšší pravdě, k ideji člověka, jež je *idejí lidské svobody*.

V antickém Řecku se dal na pochod dějinami člověk, jehož theoretický postoj je typicky universalistický a kritický. Jeho ideálním cílem je společnost jedinců nazírajících tuto ideu, žijící jí a v ní obec filosofujících. Dnešním moderním jazykem řečeno, cílem evropského kulturního typu, který má kořeny v Řecku, je společnost intelektuálů, vzdělanců.

Tisícileté dějiny evropského člověka jsou historií úsilí o *realisaci ideje člověka*, historií zápasu o překonání v sobě „přirozenosti“, animality, denní zkušenosti, konservativnosti, historií jeho vůle k universalitě, k jednotnému lidstvu, vůle odstraňovat dělicí bariéry rodů, nacionalit, religiozít, rasismů, třídností a všech možných výlučností. A jsou také historií jeho dočasných pozapomenutí a zanedbání ideje člověka jemu nejvlastnější a jeho omylů a úchylek metodických.

Evropské lidstvo přítomnosti žije v chaosu „pojetí“ člověka. Koncepce „křesťanského člověka“ ztratila za renesance svou sílu. Jeho nástupce, moderní laicko-racionalistický člověk sotvaže vítězně proklamoval „smrt Boha“ a se-

bevědomě prohlásil, že jeho „rozum“ je schopen vytvořit jednotnou, universální a harmonickou společnost a odstranit „rozumově a vývojově“ všechny překážky na cestě k tomuto cíli, utrpěl v několika posledních desítkách let nejkrutější porážky: připustil vznik „neracionálních“ mytů nacionalistických a nezabránil válkám mezi národy; rozvinul znamenitě ve vědě tu složku lidských schopností, na níž je založen a aplikoval ji velkolepě v technice a v průmyslu, ale jimi slibované osvobození člověka přineslo zmasovění společností a nedovedlo vyřešit vzniklou sociální otázku; ve jménu rozumu rozbil feudální absolutismy a nastolil liberální politickou demokracii, ale nezabránil výbuchům sociálním ani fašistickým. Konečně z jeho nitra vyšlo nové „pojetí“ člověka, činící si nárok na týž rozum a tutéž vědu, člověka definujícího se sociálně-ekonomicky, člověka „marxistického“, socialistického, komunistického, který ho nyní ohrožuje.

Drama evropské civilizace kulminuje. Idea člověka se roztříštila na několik „pojetí“, jež, uskutečňovány na politicko-sociálním plánu, se staly „ideologiemi“, které neřeší už problémy metodami vlastními kultuře, kritikou, argumentem, dialogem, ale brutálními mocenskými konflikty. Civilizace o svém tragickém dramatu ví, *uvědomuje si ho*. Na konci první světové konflagrace píše Paul Valéry, nejintelektuálnější francouzský básník: „*My civilizace nyní víme, že jsme smrtelné.*“ Personifikace civilizačního vědomí je příznačná. A po druhé světové konflagraci jiný Francouz položí otázku ještě ostřeji až na samou krajní mez: „*Problém, který se nám dnes klade, je vědět, zda na této staré evropské zemi člověk je či není mrtev.*“ Člověk, rozumí se, ne ve smyslu biologickém, ale člověk evropského kulturního typu.

S vyšší perspektivy se evropská diskuse pojetí člověka a její vnější materiální projevy jeví jako „querelle de famille“, jako rozepře členů téže civilizační „rodiny“. Od jisté doby však obraz nabyt jiného vzhledu: na okraji západní civilizace se konstituoval útvar, který svým způsobem uskutečňuje koncepci člověka, která intelektuálně vznikla uprostřed západní oblasti. Dlouho se vedly debaty o tom, zda Rusko je Evropa či není. „Rusko přítomné a nepřítomné“ je výstižný titul studie Wladimira Weidlého. Pro jedny jsou Rusové asiatské Skythové, pro jiné nejpokrokovější, nejlepší Evropané. Ponechme však stranou řešení otázky, zda jde o „novou“ civilizaci a odlišný kulturní typ nebo zda běží o evropskou „rodinnou rozepři“ v novém aspektu a v širším měřítku.

Pro naši úvahu stačí toto konstatování: tato „nová“ společnost na Východě se separuje od ostatní části Evropy a deklaruje politické, hospodářské a kulturní principy, jež jsou radikálně odlišné od tradičních principů západoevropských, liberálních a křesťanských. Tato společnost *chce* být jiná a aspiruje dynamicky na svůj universalismus.

„One world“, jeden svět, jednota evropské civilizace dnes neexistují. Pacifická koexistence „bloků“ je naivní sebezáchovná důvěra, propagandistické heslo k uspaní bdělosti lidí a nepoctivý sebeklam a výmluva intelektuálů. Nejednota je člověku nesnesitelná, vůle k universalitě v každé theorii, koncepci a „ideologii“ nepřekonatelná.

Koho by představa konečné katastrofální srážky neděsila víc než opravdového intelektuála, který je po výtce ten, který si nejostřeji uvědomuje? Kdo by tímto stavem netrpěl vnitřně víc? A kdo by byl víc vystaven tlaku politické a sociální skutečnosti než právě on?

Intelektuál se octl „na rozcestí“. Měl volit mezi liberální společností demokratickou, která jen velmi liknavě, nedostatečně a pod nátlakem přistupovala k řešení sociální otázky, která nedovedla zabránit válkám a fašismům, a mezi druhou stranou, revoluční a „úspěšnou“. Zklamání z liberální demokracie je snadno pochopitelným vysvětlením velkého počtu „levých intelektuálů“ jdoucích za „socialistickou nadějí“, „mládí světa“. Pokušení a svod byly neodolatelné: intelektuál, osamocený a izolovaný ve své společnosti, jež se nevyvíjela tak rychle jako jeho vnitřní ideální elán, volil společnost a ideologii, jež prohlašovala beztrždní společnost, slibovala dokonalou sociální rovnost, poskytovala bojové bratrství v revolučním boji a, last not least, podávala jednoduché „vědecké“ vysvětlení dějinného procesu. Jak se divit intelektuálovi, který v hloubce touží po intimním styku a sdělení s lidmi, který trpí komplexem akční méněcennosti a je sžírán studem za svůj buržoasní původ, že se dobrovolně angažoval v mohutném sociálně-osvobozenském hnutí, jež ho nadto „oprošťovalo“ od složitosti a zjevnosti kulturního dědictví, s nímž nevěděl, jak naložit, a jež žádalo pouze jedno: odvdzat sebe tělem i duší hnutí, ideologii, lidu, straně, státu. Idealistické jádro v intelektuálovi a přelud příští ideální skutečnosti nové společnosti na Východě vykonaly své dílo.

Historie však přinesla řadu krutých dementí. Intelektuál si přes své *sacrificium intellectus* nakonec nemohl nevšimnout, že i tentokrát došlo k úkazu t. zv. „heterogonie historických

účelů“, že se totiž při uskutečňování „ideje“ prostřednictvím „ideologie“ vytratila idea a že zůstaly holé prostředky, jež osudně vedou k jiným účelům. Revoluční pathos začal falešně skřípat, srovnal-li se se skutečností, v níž hybatelem přestala být idea, ale náročná a násilná hybris moci, pro niž se člověk stal pouhým číslem, jednou z věcí, nástrojem pro akci, objektem pro organisaci, položkou která má ne hodnotu absolutní nýbrž pouze cenu s hlediska výrobní výkonnosti. Clona kolektivistického mythu se trhala, řevem propagandy pronikl hlas bezhlasé bolesti statisíců obětí pracovních a koncentračních táborů, sebevražedné zmlknutí Majakovského, Jesenina, Achmatové, Halase, Machova, Biebla a zoufalé výkřiky exulantů od Berďajeva po Milosze.

Intelektuál se pomalu ale jistě probouzel ze svého snu do tvrdé skutečnosti; „zrádci a renegáti“ se množili: Silone, Koestler, Spender, Gide, Wright; pakt Stalin-Hitler otevřel oči všem. Druhá světová válka však komplikuje situaci. Po ní vyhlížela nová naděje: *synthesa* obou „systémů“, vzájemné prolnutí individuální svobody a sociální spravedlnosti. Avšak historie přinesla nové dementi, jež netřeba připomínat.

V duši intelektuálově vládne zmatek. Neuniká mu evidentnost toho, že jeho myšlenky hýbaly historií, že se vtělovaly, že osvobozovaly a emancipovaly, že ho přiváděly k většímu uvědomení si sebe. Že v posledních stopadesáti letech přivodil dvě velké revoluce, že též přivedl vědu do stadia, kdy tato je schopna svými objevy prostředků zničit celou civilizaci. Tu však najednou zděšeně zpozoroval, že vývoj lidských věcí se vymkl člověku z rukou, že lidstvo se stalo obětí nepochopitelných historických sil, které ho nesmyslně drtí. Před touto podívanou jakoby intelektuál ochrnul: má *špatné svědomí* a *pocit naprosté bezmocnosti*. V padesáti letech spadl intelektuál s vrcholu své intelektuální pýchy — „člověk sám, postavený jen na sobě, zmůže vše“ — do opačného paradoxu vlastní bezmocnosti a zusammenbruch psychosy: „my intelektuálové nezmůžeme nic.“ Resignace, abdikace, intelektuální oblomovština se zmocnila jeho duše v odlidštělém světě, kde ne již kultura, ale „politika je naším osudem“, kde universální dialog postoupil místo konfliktům mocenských bloků. Víra v myšlenku a v sílu ducha ustoupila fatalismu historických sil a nihilismu. Intelektuál se už necítí ve středu života své civilizace, kterou myšlenkově ovládal a spirituálně vedl, ale na jejím okraji. Je staven *před* dějinné faits accomplis, *před* svou spo-

lečnost, *před* lid, dokonce kuriosně *před* vědu a *před* umění, *před* . . . aby nakonec — konečně! — byl postaven *před své svědomí*, *jde-li* o poctivého, „autentického“ vzdělance.

Nastal čas zkoumání *evropského svědomí* a především *evropského vědomí*. V intelektuálově povědomí žijí dva a půl tisíce let evropské historie, jež počala onou, snad náhodnou, ale přesto neméně závaznou událostí ve starém Řecku. Její smysl je dán intencí, vůlí směřující k překonání přírodního, animálního člověka konečnosti, vůlí k uvědomování a k osvobozování se, jež je zdrojem lidské aktivity kulturnětvorné, jeho ctí, smyslem jeho života pnoucího se k nadosobnímu — jeho *ethos člověka*. Jím je evropský člověk charakterisován, typisován a zavázán. Má-li evropský intelektuál závazky a povinnosti, má je jen k němu. Z něho plynou logicky povinnosti k přítomnosti a k její konkrétní situaci, tudíž k lidem a k společnosti. S této perspektivy nutno soudit a odsoudit nepoctivost kulturní „apolitičnosti“, „indiference“, „neutralismu“ a falešného pozlátka „čistoty“ jež opovrhne špinavou empirií.

Uvažování o Evropě a jejím člověku je tudíž nutně jakýmsi návratem ke kořenům, k ideji člověka. Tento „návrat“ nelze chápat v běžném významu slova, nýbrž znamená konfrontaci našeho myšlení, našich teorií, našich koncepcí a ideologií s ideou, orientací aktuálního s nečasovým. Obtíž vězí v tom, že idea člověka není dána konkrétně, nýbrž že je definována pouze jistými mezemi, jistým směřováním, ideálním cílem: člověk, který ji pochopil, člověk, v němž idea žije, je věčně na cestě, doprovázen neodbytnou otázkou, neustálou pochybností a kritikou. Žít idejí a v ideji znamená ustavičnou reflexi sebe, svého lidského údělu a svého směřování k idealitě, znamená vůli vidět jasně a kriticky, což vše je právě pravá reflektující racionalita.

Jsou-li dány takto elementární nástroje zkoumání, je možno a nutno přezkoušet naše teorie, koncepce a ideologie, v jejichž chaosu nyní žijeme. Rozhodující je míra, v níž se jimi realisuje člověk nejúplněji na cestě k ideálnímu lidskému cíli. Nakolik odpovídá ideji člověka křesťanská theologie s transcendencí Boha? Odpovídá jí koncepce, jež povýšila jedinou lidskou schopnost, rozum, na universální a transcendentní princip? Odpovídá jí konečně „ideologie“, která determinuje člověka materialisticky a ekonomicky?

Všechny tři koncepce jsou v krizi, *důvěra* k nim je otřesena. Universální křesťanská Evropa

je minulost a zbyla jen nostalgie. Rekristianisace, „nový středověk“ je málo pravděpodobný. Konverse, třebaš nápadné, jsou výjimky, jež spíše potvrzují současnou ireligiositu, než důvodem k nadějím v tomto směru. „Marná věc: nikdo se nemůže vrátit k své ztracené víře; může přijmout jinou, ale té, kterou ztratil, už nenajde.“ Tato Masarykova slova o Dostojevském, který se chtěl „prolhat k pravdě“, říkajíc víc než dlouhý komentář k marným úvahám o „lčení“ zel našeho století „návratem“. Evropský člověk přijal místo toho nové „náboženství rozumu“. XVIII. století a konec XIX. jsou jeho vrcholy. Od té doby je v krizi. Přineslo evropskému člověku úžasný pokrok ve vědách a v politické emancipaci — liberální demokracii. Avšak překročil mez tím, že povýšil „ratio“ na „náboženství“, že je transcendoval. Nicméně se člověk nemůže už vzdát „rozumu“ a další cesta je v revisi „racionalismu“ kritikou „racionalitou“. Konečně třetí koncepce, vyšlá ze srdce racionalistické společnosti, postulovala dogmaticky a „vědecky“ transcenci hmoty a cestou zdegenerovala v nejorthodoxnější ideologii a zapomněla na původní smysl ideje.

Diskuse o pojetích člověka však nezůstala na plánu intelektuálním a konkretisovala se dramaticky a tragicky v rovině sociálně-politické „velkým schismatem“. Přes všechny své handicap psychologické, intelektuál je nucen volit a rozhodnout se. I když se jeho možnosti podle jeho názoru zmenšily na nihil, nemůže v sobě popřít svou vnitřní a legitimní touhu „být účasten“, působit na život ne pouze jako občan, člen společnosti, ale jako intelektuál, to jest ten, který má závazky a povinnosti k spirituální evropské substanci kulturní, k ideji. Vzhledem k ní jakákoliv evase, resignace, ústup do ústraní, do věžičky ze slonoviny, únik do speciality, čistého myšlení, intelektuálštiny, snaha „přezimovat“ je zradou na ideji, onou „zradou vzdělanců“, o níž mluví Benda; a je ostatně jen čekáním na chvíli, kdy ho z úkrytu vytáhne státní policie a přinutí ho nahlas vykřikovat slávu straně a jejímu vůdci.

Jestliže tedy situace nutila k tomu, aby se intelektuál situoval a definoval v rovině politicko-sociální, aby odpověděl na výzvu „hic et nunc“, musil si nakonec položit otázku: *kde, na které straně existuje ještě možnost, aby hledal a uskutečňoval v relativně největší svobodě svůj kulturní ideál člověka?*

Tlak všeobecné situace, serie bolestných zklamání z nemožnosti pacifického dialogu vyburcoval intelektuály k zaujetí stanoviska. Odpo-

věď jedna po druhé docházela. Intelektuál nalezl v sobě dost síly, aby přiznal svou desilusi z mythu a odhalil „velký podvod“ na Východě, aby odmítl sacrificium intellectus a našel znovu svou duchovní vlast, Evropu.

Ale mýlil by se ten, kdo by se domníval, že problém je dokonale vyřešen, že západní společnost taková, jaká je, získala „dobré svědomí“. Adhese intelektuála k západní společnosti obsahuje výhrady a podmínky. Intelektuál zůstal věren svému bytostnému poslání odpůrce všeho „přirozeně“ daného, konservujícího, zděděného, tradičního, rutiny, jež odvádí člověka od jeho cíle, jež ho odcizuje sobě samému, zůstal i nyní „věčným opozičníkem“, nonkonformistou, neoportunistou, vzbouřencem uprostřed své společnosti, která napáchala mnoho chyb a křivd. Říká své společnosti totéž, co jedna z Camusových postav v „Caligulovi“: „Jsem s vámi, ale nejsem pro vás.“ Jsem s vámi nyní spojen, aby se světa nezmizela možnost pro člověka, která tam na druhé straně je utopena v krvi a násilí. Můj boj proti vašemu konservatismu, proti vaší nespravedlnosti sociální, proti vašim mytům nacionalistickým a rasovým, můj boj za osvobodování člověka od jeho lidsky nedůstojných závislostí vnitřních a sociálních a za uskutečňování ideje člověka však pokračuje...

Intelektuál, možno tedy konstatovat, se dnes už rozhodl. Jeho odpověď na výzvu současnosti se precisovala: od pouhého svědectví přistoupil k hlasitému a energickému protestu a k činům.

*

Jedním z nejmarkantnějších projevů tohoto pohybu mezi intelektuály je mezinárodní „Kongres pro kulturní svobodu“. Jeho vznik a první manifestace v Berlíně roku 1950 byly přijaty kriticky. Zdálo se, že okatě sleduje propagační úmysly a že je příliš agresivní (přítomnost a projevy Koestlerovy a Burnhamovy). Za dva roky jeho trvání se však mnohé vyjasnilo a „Kongres“ nabyl pozitivnější podoby. Osobnosti v jeho čele (Jaspers, Madariaga, Maritain, Russell, nedávno zemřelý Croce a Dewey, de Rougemont) jsou zárukou čistoty jeho cílů. „Kongres“ vyvíjí značné úsilí publikační (v angličtině, italštině, němčině a franštině) a vydává několik časopisů, z nichž na př. francouzské „Preuves“ jsou dnes už velkou literárně-politickou revuí. Po řadě kongresů národních sekcí (indické, skandinávské, americké) došlo v květnu 1952 v Paříži k druhému mezinárodnímu „Kongresu pro kulturní svobodu“, který pod názvem „Dílo XX. století“ byl přehlídkou

umělecké tvorby (hlavně hudby a malířství) našeho věku. Měl ukázat a také ukázal, tvořivou sílu západní („atlantické“) kultury, a tím co ipso vyvrátit lživá propagandistická hesla o „dekadenci a krachu západní kultury“, jež nejsou ničím jiným než převzatou propagandou nacistů o „entartete Kunst“, zřůdném umění — propagandou nepochybně účinnou, jíž neuniklo ani dost vzdělanců. Serie literárních přednášek a diskusí doplnila a dovršila podnik, který trval celý měsíc.

Ústředním thematem pařížských rozhovorů byl „spisovatel ve společnosti“ v několika aspektech a otázka „budoucnosti kultury“. Kongres přirozeně neunikl zjevům intelektuálních podniků, často se ztrácel v podružnostech a neuspokojil pravděpodobně ani ty, kteří očekávali velká slova, jasné definice a „kolektivní akci“. Nicméně tu bylo ujasněno mnoho podstatného v námětu „vzdělanec ve společnosti“, jeho úkol a odpovědnost v kritické situaci.

Salvador de Madariaga, „dobrý Evropan“ (zdá se, že nejlepšími Evropany jsou exulanti, vykořenění, což je pro mnohé důvodem k podezření...), zdůraznil spirituální kořeny evropské civilizace, sokratovský a křesťanský. Z Jeana Guéhenno promlouvala dojímavě nostalgie ztracené jednoty světa a touha po bratrství všech lidí. Roger Caillois břitce odsoudil snobismus jistých intelektuálních revolt a hledal skutečnou posici vzdělance v nezávislosti, mezi komfortem a pocitem studu. William Faulkner dotvrdil v nejkratším projevu sjezdu kulturní jednotu evropsko-americkou, v níž spolupráce obou atlantických partnerů je zárukou budoucnosti. Denis de Rougemont, jeden z nejbystřejších duchů sjezdu, vymezil nejpřesněji činnost intelektuálů: „Netvoříme zde frontu. Lišíme se jeden od druhého. To je první zřejmá věc, ale tu je druhá: jsme spolu.“ André Malraux, v posledním, pathetickém a vrcholném projevu tohoto kongresu šedesátky myslitelů, vědců, spisovatelů, umělců a kritiků od Spojených států po Japonsko, položil otevřeně otázku „co musíme bránit“, zaútočil na marxistické pojetí služební kultury a deklaroval „Umění a kultura jsou nám výrazem nejhlubší svobody“ a zakončil: „Ať každý bojuje tam, kde soudí, že je to spravedlivé. Ale neříkejme ve jménu Spartaka, že Prometheus je výrazem nadstavby...“ Ve světě ze tří čtvrtin atomisovaném si možná lidé vzpomenu hlasu Antigony: „Nepřišla jsem, abych sdílela nenávist, ale abych sdílela lásku.“ A až se na ruinách posledního strašidelného města na Západě nebo v Rusku objeví první umělec, obnoví svou starou řeč, ob-

jeví oheň a namaluje magdalénské bisony. A na zemi, která nese stopy aurignackého polozvířete a stopy povalených říší, se znovu bude mísit do šumění větru tisíciletá ozvěna. „Nepřišel jsem, abych z toho, co je ve mně božské, učinil služku, ale abych opět vztyčil člověka a abych mu tichým hlasem připomněl jeho velikost.“

*

V posledních Malrauxových slovech je nejen vysloven celý smysl této poslední akce intelektuálů v Paříži, ale je v nich obsažen i celý smysl evropského kulturního poslání. Jím je potvrzována idea člověka jako poslední posvátná hodnota, ono poslední „sacré“ — mravní ethos člověka.

Je-li naše dnešní doba velkou zkouškou demokratů, je také zároveň velkou zkouškou intelektuálů. Je to, *má to být*, zkouška jedna, jednéh a týchž. Není právě zde skryto tajemství budoucnosti: života nebo smrti evropského těla a duše, jež jsou neoddelitelné?

PÍSNĚ O RŮŽI

PAVEL JAVOR.

I.

*Všude po Německu růže popínává,
až mě z jejích květů bolí horká hlava.
Přivoní k té růži srdce unavené
a ta známá vůně domov připomene.*

*U nás doma stejně rudá růže voní
jako vonívala předloni a loni.
Chodí po zahrádce mladá žena smutná
samota a mládí jako popel chutná...*

II.

*Ptal jsem se večer růže,
kdo urval její květ.
Skryla se do poupátka,
(to byla její odpověď!)*

*Když jsem se ženy zeptal
— v noci, když vítr vál —
kdože ty rudé růže
pod okny utrhal,*

*trochu se pousmála,
pak oči sklopila
a ebenové vlasy
jí padly do týla —*

*Naptej se nikdy muži,
— když víchř zavane —
a urvi rudou růži,
kdy se ti namane...*

PRAHA JIŽ NENÍ V PRAZE?

FRANTISEK BREGHA.

DNE 16. dubna 1951 bylo po prvé hráno v Paříži poslední divadelní dílo Gabriela Marcela „Řím již není v Římě“. Konečná scéna se uzavírá rozhlasovým projevem, v němž hrdina hry, Pascal Laumière, promlouvá do vlasti, kterou opustil jako politický uprchlík, aby z ciziny bojoval proti komunistické vládě, jež se uhnízdila v jeho zemi:

„Moji přátelé ve Francii! Byl jsem požádán, abych vždy jednou za čtrnáct dní vám řekl, jak my, uprchlíci, přeběhlíci, vidíme dnes svoji vlast.

V jedné, nyní téměř zapomenuté tragedii Corneillové, můžeme číst několik slavných a obdivuhodných veršů. Sertorius, vzbouřivší se generál, prohlašuje ve Španělsku, že je to on, kdo ztělesňuje jediný a pravý Řím.

Nenazývám již Řím tu z hradeb ohradu, v níž proskripce kráčí krokem pohřbu; ty zdi, jež slavné byly kdys osudem

nejsou dnes než vězením či hrobem
překrásným,
hromadným:

Avšak hle, aby v nové síle jinde ožil, Řím od falešných Římanů se odloučil!
A protože zde, kol mne, jediní jeho

stoupenci stojí,
Řím již není v Římě, ale se mnou, v nové
svoji zbroji.

Přátelé, tato myšlenka je falešná! A jen toto vám chci dnes říci: Neměli jsme odejít, měli jsme zůstat a bojovat na místě. Iluze, že je možno vzít s sebou svoji vlast, je jen pýchou a nesmyslnou pretencí. Vy, kteří snad váháte a bojíte se hrozby zítřka, zůstaňte, zapřísahám vás, zůstaňte! A nemáte-li snad dosti sil...

Pascal Laumière nedokončil svůj projev. Zemřel u mikrofону, aniž by řekl, co mají dělat ti, kdož nemají dostatečných sil. Neospravedlnil se před svojí vlastí, neboť i on byl slabý a vyčítal si v posledních dnech svého života, že odešel. Vždyť opustil Francii ještě před uchvácením moci komunisty a ačkoli, morálně, se snažil klást odpor své ženě, která od počátku neměla na mysli než sebe a děti, přece jen nakonec podlehl a nevyčkal hodiny zkoušky. Odejel s pasem, skrývá se za průhledným pláštěm důvodu, jež mu nabídla jeho žena: aby

přednášel o francouzské literatuře na jedné brazilské universitě. V cizině doznal, že jeho exil je definitivní, že „mosty jsou zbořeny a kostky vrženy“. Dříve, než mohl započít s vyučováním, byl navštíven Padrem Ricardo, knězem, který chtěl církevním způsobem ověřit jeho „politickou spolehlivost“. Jejich krátký dialog je přehrou Pascalova poselství, je srážkou dvou světů, v níž Pascal si náhle uvědomuje, že útěk ze tmy nezaručuje ještě příchod do světla.

Padre Ricardo: „... Doslechl jsem se, že zamýšlíte přednášet o Gideovi, Proustovi... Dejme tomu, že vám to bude povoleno: musím vám tedy hned říci, že tomu tak bude za jediné podmínky: že totiž budete pranýřovat omyly a nebezpečné nesmysly, jimiž se hemží jejich díla. Ostatně, vaše přítomnost zde mezi námi dokazuje plně, že v tomto velikém boji jste na naší straně...“

Pascal: „Na vaší straně?“

Padre Ricardo: „Neodvážím se riskovat takovou urážku, že bych předpokládal, že váš odchod byl diktován důvody čistě osobními. Opustil-li jste Evropu, pak jediné proto, že jste věděl, že váš boj se tam stal beznadějným.“

Pascal (ironicky): „Víte, můj Otče, že teprve nyní začínám rozumět svým důvodům?“

Pascal je unaven. Otázka, proč vlastně uprchl, se začíná rýsovat před jeho zrakem a nabývá nyní jiného smyslu. Uvědomuje si, že jeho žena, Renée, odešla nejen, aby zachránila „rodinu“, jak neustále zdůrazňuje, nýbrž, a pravděpodobně hlavně proto, že se chtěla sejít v Brazílii se svým milencem, kterého kdysi potkala ve Francii. A Pascal dozrává, že i on souhlasil s odjezdem teprve tehdy, když sestra jeho ženy, Esther, se rozhodla přidružit se k nim — a Pascal ví, že miluje Esther a že odešel, aby zůstal s ní...

Padre Ricardo pokračuje zatím v analýze „velkého boje“, který nazývá zápasem Svatého Ducha s mocnostmi ďábelskými. Pascal odpovídá chabě a nachází útěchu v jediném zjištění: „Jasnost myšlení je dnes možná jediné za cenu exilu...“ A Padre Ricardo jej opravuje i zde: „Naopak, můj drahý pane, uprchlík, který je daleko od své země, je v cizině nositelem předsudků, proti nimž znal kdysi doma obranu...“

Dvě otázky a dvě odpovědi tvoří ideové poslání hry. První otázka zní: Je exil mravně oprávnitelný? Pascal odpovídá: Ne! Druhá otázka: Máme v exilu zůstat věrni sami sobě či přizpůsobit se plně zemi, jež nás přijala? Pascal odpovídá již s menší jistotou: Věrnost sobě samým je tím posledním, co nám zbývá. Autor však nepřímou doplňuje: Jsme-li v omylu, máme zůstat věrni i tehdy? A ve hře není odpovědi.

These hry vzbudila zřejmě mohutnou kritikou odezvu ve Francii a autor byl donucen svolat tiskovou konferenci do divadla Hébertot nedlouho po premiéře, dne 18. května 1951. Budiž mimochodem poznamenáno, že leckteré výtky byly velmi charakteristické pro současnou situaci Francie. Ku příkladu některé listy obvinily Marcela z panikařství a odmítly vehementně, že by vůbec jakýkoli podobný problém se mohl ve Francii vyskytnout. Jiné opět uvedly, že autor nahrává do ruky komunistům a ukazuje „rozpolcenost“ a „zbabělost“ demokratů před hrozbou Kremlu. Na druhé straně někteří kritici napadli přímo základní myšlenku díla a zřejmě odpověděli, že exil je „mravně oprávnitelný“, neboť Marcel byl nucen přiznat, že nikdy nebylo jeho úmyslem ztotožnit se s hrdinou hry a že, ostatně, kdyby tento byl mohl dokončit svoji větu, přervanou smrtí, že by byl pravděpodobně řekl: „A nemáte-li snad dosti sil, abyste zůstali a bojovali na místě, vězte alespoň přiznat si tuto slabost, vstřebejte ji, jasnou a trpkou, do svého svědomí a vzdejte se jednou provždy plané myšlenky, že ztelesňujete svoji vlast více, než ti, kdož v ní zůstali.“ A Gabriel Marcel si klade ihned nutnou otázku, kdeže vlastně jen je ta pravá Francie a doznává, že ani jeho dílo ani on sám není schopen dát na ni jednoznačnou odpověď.

Pro nás, Čechoslováky v zahraničí, má Marcelova hra zvláštní, téměř osobní význam. Po představení se některým z nás může zdát, že viděli část vlastní biografie a jiným zase, že mladý teoretik přišel vykládat jim, starým praktikům, co to jen je to jejich řemeslo. A leckterí si snad po prvé uvědomí, že otázka exilu může též být otázkou mravní. Není-liž pravdou, že exulantsví je jednou z největších mód našeho národa ve dvacátém století? Vždyť během padesáti let někteří dokázali být v exilu dokonce třikrát! Jakýpak tedy problém pro nás, tertio-exulanty, kteří jen sledujeme tradici?

Je charakteristickým, že „Řím již není v Římě“ byl napsán filosofem francouzským, žijícím ve své zemi, a nikoli některým filosofem-exulantem, působícím dnes mimo svoji vlast.

Gabriel Marcel, katolík a existencialista, hlásící se zároveň k papeži i k Sartreovi, zajisté jeden z nejmodernějších a nejosobitějších představitelů křesťanského myšlení na přelomu dvacátého století, dokázal sice vyhnout nesnadný problém, který je vlastní jeho době a dovedl jej odít do dramatického pláště značného psychologického účinku, avšak — a v tom právě vidím význam jeho díla pro nás — ukázal zároveň nedostatečnost své filosofie, její nepřiměřenost a neúčinnost, neschopnost vyřešit otázku, kterou si položil. Nebylo nepochybně jeho úmyslem dospět k takovému výsledku a věřím též, že autor se domnívá, že našel recept ve slovech svého hrdiny: „Věřím v Boha a věřím, že mne neopustí, že mne ušetří nejhroznějšího úpadku a že buď mne povolá k sobě, nebo mi dá dosti sil, abych vydržel v hodině zkoušky...“ Pascal na počátku cituje tato slova a vidí v nich jen nic nefikající šablonu, na konci hry však jim rozumí a nachází v nich celou svoji útěchu.

Gabriel Marcel od počátku až do konce zůstává v zajetí tradičně pojímaného pojmu „vlast“ a veškeré jeho citové náplně, jež drtí jeho hrdinu hroznými výčitkami deserce, zrady a zbabělosti. Jeho svědomí je pronásledováno příšerou „národní cti“, která mu nedovoluje vidět problém v celé jeho šíři, nýbrž pouze v rámci otázky: Je slučitelné s francouzskou národní ctí, abych odešel z vlasti dříve, než můj život bude skutečně ve smrtelném nebezpečí? — Kdyby Marcel vřadil problém Pascalův do kategorie myšlení nadnárodního, světového, pak zajisté osudová otázka by vypadala jinak a stala by se pouhou otázkou vhodnosti, taktiky a přestala by být otázkou principu. Autor chtěl upozornit, jak dalekosáhlý problém může klást existence komunismu soudu člověka našeho věku a Pascal, žijící v otroctví starých ideologií, které, mimochodem, chce před komunismem zachránit, poznal příliš pozdě, že být otrokem myšlenky je horší, než být otrokem násilí.

Moderní, universalistický demokrat je doma v kterékoli zemi. Jeho světový názor mu zabraňuje, aby se považoval v exilu, neboť, důsledně domyšleno, exil je stav, který nemá místa v jeho duševním vesmíru. Národy jsou proň historicko-přírodními a státy organizačně-právními skutečnostmi, které jsou druhořadými jevy ve světle jeho universální filosofie. Národy a státy jsou též přechodnými, provisorními etapami, zatím co jeho doktrína má cenu trvalé hodnoty, neboť ji považuje za ideálně přiměřenou povaze, potřebám i cílům každého člověka. Proto též moderní demokrat bojuje

kdekoli a pro jeho přátelství i nepřátelství národnost mu již neposkytuje utřídovacích škatulek; je doma všude, kde jeho duch nachází dostatečnou míru svobody, aby uskutečňoval víru, pro kterou žije.

Pascal je však v zajetí ještě jiné staré myšlenky. Chce zachránit něco, o čem si sám není jist, chce udržet řád, jemuž sám již dobře nerozumí. Trpí tedy určitou „polovičatostí“, avšak, je-li polovičatost zjevem, kdy člověk se zmitá mezi dvěma extrémy, Pascal vidí jen jeden extrém, komunismus, a marně se snaží vyhmátnout tu druhou alternativu. Vzpomeňme si na Československo z let 1945-48: kolik nas jen žilo „proti něčemu“ a ne „pro něco“! Kolik jen t.zv. duchovních vůdců národa filosofovalo takto: Košický program je sice nebezpečným omezením demokracie, avšak mohlo to být ještě horší, znárodnění je sice velkým ohrožením svobody, avšak přece jen není úplným jako v Rusku, nezávislý tisk je sice zlikvidován, nač se však nad tím pozastavovat, když ještě máme listy politických stran a zájmových organizací... Naši, československou vinou, není tedy jen pouhý hřích polovičatosti, avšak něco ještě horšího: teprve dnes si uvědomujeme, že jsme měli perversní radost (kterou nyní před cizinou nazýváme čestnou ilusí), že nám řezou krk pomalu po etapách a že nám dávají příležitost, abychom jim k tomu tleskali.

Praví se, že ve velké době není místa pro malé lidi. Všichni jsme se sice shodovali — a pravděpodobně ještě shodujeme — že naše doba je veliká, avšak definici malosti nás naučila teprve trpká zkušenost. Až dnes víme, že onen všeobecný souhlas, s kterým se setkávala opatření vlády v roce 1945, byl právě tímto typickým projevem malosti, bezradnosti a politické naivnosti. Můžeme dnes v cizině povídat cokoli o útlaku, teroru a nesvobodě, jež u nás zavládly po válce, avšak smutnou pravdou zůstává, že ve volbách v r. 1946 38 procent voličů zvolilo svobodně své vlastní otroctví. Kolik Pascalů je však mezi námi, kteří by doznali, že jsme byli malí a že náš stát měl vládu, jakou si jeho většina občanů zasloužila?

Zdá se mi, že „Řím není již v Římě“ rozvádí jen jednu možnost, dovádí až k hořkému konci jen jednu alternativu a že nové zpracování — snad z našich řad — by mělo dát jinou odpověď na ústřední problém. A tato odpověď by vycházela z myšlenky světové, universalistické demokracie, založené na přísném a hrdém individualismu a na co největší realizaci vnitřní svobody: nový Pascal Laumière by šel tam, kde se hraje její osud a své štěstí i svoji věrnost by nesl ve své odvaze. Neboť pro svobodného člověka jeden omyl je zvláště nebezpečným: důvěřovat, že jeho svoboda i jeho zodpovědnost se rodí jinde, než v něm samém.

KAJE SE KAREL ŠVAB.

OBVINĚNÝ: ... Byl jsem členem protistátního centra řízeného Rudolfem Slánským.

PROKURÁTOR: Co vás k tomu přivedlo?

OBVINĚNÝ: Kořeny mé nepřátelské činnosti sahají do doby nacistické okupace, kdy jsem byl vězněm v koncentračním táboře Sachsenhausen. Abych získal výhody a přízeň nacistického vedení tábora, dal jsem se na cestu zrady a spolupráce s nacistickými pochopy, kteří mi svěřili přísluhovačskou funkci stolového a později vorarbeitra.

PROKURÁTOR: Jak jste se choval v táboře?

OBVINĚNÝ: Týráním a okrádáním svých spoluvězňů v táboře jsem pomáhal udržovat teror nacistů. Používal jsem k tomu všech jejich metod.

*

KAJE SE EVŽEN LOEBL.

PŘEDSEDA: Jakým způsobem se stalo, že jste se dostal do řad lidí, bojujících proti lidově-demokratickému Československu?

OBVINĚNÝ: Na tuto cestu mne vedl můj předcházející vývoj. Pocházím z buržoasní židovské rodiny velkoobchodníka a ředitele Spolku věřitelů. Prostředí, ve kterém jsem vyrostl, vyvolalo ve mně přátelské vztahy k sionistickým kruhům a obdiv k vládnoucí buržoasii...

PŘEDSEDA: Kdy jste vstoupil do komunistické strany?

OBVINĚNÝ: V roce 1934, ale ve skutečnosti jsem s ní nikdy nesrostl...

NOVÉ SPOLEČENSTVÍ ZÁJMŮ

KAREL ERBAN.

KDYŽ říkáme, že svět se zmenšil, nemyslíme jen na to, že nás dnes letadlo dopraví za den tam, kam jsme před nemnohými lety museli ještě cestovat lodí celý týden. Nejde o to, že moderní technika zkracuje vzdálenosti. Různé části světa se také sblížily v důsledku obdoby zájmů, ať již hospodářských či politických. Kdysi vznikala společenství různých zemí jenom jako výsledek výbojné politiky. Bylo zapotřebí dobývacích válek, aby vzniklo určité širší společenství států. Nebývalo to tedy sjednocení dobrovolné. Imperia bývala jen výsledky výbojů. Osud takového společenství byl ale spjat s osudem jeho tvůrce. Udrželo se pohromadě jen tak dlouho, dokud působila tvůrčí síla, dokud působila ústřední moc. Tento vývoj zřejmě skončil v minulém století. Naše doba přinesla jinou ideu, která se již neopírá o moc, ale o spolupráci, o uplatnění společných zájmů. První pokus o nové řešení, kterým byla Společnost národů, se ovšem nezdařil. Ale kdy se již zdařila opravdu velká věc hned při prvním pokusu?

Nová snaha, kterou představují Spojené národy, je již tak závažná, že se stává ve vývoji lidské společnosti důležitým mezníkem. Je závažná proto, že přišla ve chvíli, kdy pro ni byla připravena půda. Vývoj tohoto světa pokročil tak, že Spojené národy jsou jenom jeho přirozeným výsledkem. Není to již olivová ratolest naroubovaná na nějakou starou borovici. Vidíme, že dnešní svět má nápadnou tendenci přijímat všude výhody, jež nám dává moderní civilisace. Romantik bude litovat, že se ztrácí malebná pestrost, že se mezi různými národy šíří jistá uniformita. Litujeme ho, ale nemůžeme a nechceme mu pomoci. Když mluvíme o této uniformitě, nemyslíme snad jen na to, že domorodci ve střední Africe hrají dnes kopanou se stejným zápalem jako naši hoši na Letné. Nemyslíme ani také na to, že kdesi na daleké Javě kluci, kteří čekají před biografem na film z divokého Západu, mají stejné cowboyské širáky a košile, jako jejich kolegové v Texasu. Jde o věci závažnější. Lidé nejen začínají nosit stejnou konfekci a tovární obuv, začínají dokonce mít podobné zájmy. Zájmy lidské společnosti se dnes opravdu velmi prolínají. Amsterdamská bursa reaguje na zprávy o špatné úrodě pšenice v Argentině, veřejnost celého světa

je zneklidněna zprávami o nepokojích kdesi na severní hranici Burmy. Sledujeme dále tuto červenou nit, a zjistíme, že se ve světě projevuje nejen souvislost zájmů, nýbrž že se vytváří také určitá zájmová solidarita.

V Americe pochopili již před delší dobou zákon vztahů mezi výrobcem a spotřebitelem. Výrobce potřebuje zákazníka a musí se snažit, aby si ho vytvořil. Proto se tam dospělo k politice vysokých mezd, které umožňují zvýšené nákupy, zvýšenou potřebu a tím také zvýšenou výrobu. Podobná tendence projevuje se dnes v širším měřítku světovém. Po skončené válce vznikla akce UNRRY, jež úspěšně pomohla řadě zemí překonávat nejhorší nedostatek. Jejím motivem nebyla jenom filantropie. Bylo to spíše vědomí solidarity, vědomí, že blahobyť světa může být jenom výsledkem blahobytu všech zemí. Stejně jako se pochopilo, že je nedělitelný mír, začíná se již chápat, že je také nedělitelný blahobyť. Nebyl snad Marshallův plán nejlepším dokladem toho, kterak si tyto ideje razí cestu? Tato velkolepá akce byla hřebíčkem do rakve imperialismu staré ražby. Kdysi platilo držet protivníka na lopatkách tak dlouho, jak to jen bude možno. A dnes Amerika věnuje miliardy dolarů, aby protivníkovi pomohla co nejrychleji na nohy. Věnuje miliardy dolarů, aby pomohla různým státům zmodernizovat a obnovit výrobu, která nezbytně bude jednou jejím konkurentem. A zase to není žádná filantropická blouznivost, nýbrž prostě vědomí, že nejlepší zárukou blahobytu jedné země je blahobyť obecný. Ostatně tyto akce pokračují. Americký inženýr či agronom se dnes plahočí kdesi v Indii či Mezopotamii, nebo v odlehlých končinách Jižní Ameriky, aby pracoval na díle, jemuž se říká program čtvrtého bodu. Smyslem jeho je pomoci zemím zaostalým. Pomoci jim, aby se naučily moderním technickým metodám, které jim umožní lepší pracovní výsledky. Nebude třeba, aby v Indii miliony lidí hladovělo, když se tam zmodernisuje zemědělství tak, aby umožnilo vydatnější úrodu.

Ostatně tyto tendence vidíme dnes úspěšně promítat i v naší vlastní staré Evropě. Společenství pro uhlí a ocel odstraňuje starý konkurenční boj, vytváří veliký společný trh a umožní tím větší a levnější výrobu. Štrasburský plán

sleduje myšlenku ještě širší: vytvořit společný trh nejen v Evropě, ale připojit k tomu také zámořské državy: protektoráty a světecká území. Tím se řeší konečně nesnadná otázka kolonií. Řeší se ve prospěch domorodého obyvatelstva, jemuž dá zvýšenou životní úroveň a také ve prospěch evropských zemí, které kolonií neměly. Na zámořském bohatství se budou podílet všichni bez rozdílu.

Doba, kdy z přístavů holandských, anglických, španělských či portugalských vyplouvaly lodi, aby se vracely s náklady kořisti, na níž lpěl pot a krev domorodého obyvatelstva, dávno minula. Dnes tyto lodi slouží jen vzájemné výměně výrobků. Vykořisťování je stejně zastaralé a neprospěšné jako otrokářství. V dnešním světě se prostě již nebude vyplácet. Tvrdíme proto, že to, co se děje za „Železnou oponou“ je anachronismem. Nákladní vlaky, které od-

vážejí z naší země výtěžky práce jejího obyvatelstva na východ, se nápadně podobají lodím oněch dravých obchodníků ze sedmnáctého a osmnáctého století. Tehdáž odvážely indické koření a americké zlato, dnes odvážejí výrobky těžkého průmyslu. Ale systém, který zavedly Sověty, se málo liší od toho, co kdysi prováděly různé východo- či západoindické společnosti. Je to stejný systém, který nutí k otrocké práci a který vykořisťuje. Je to nejhorší zpátečnictví a při tom primitivní, byť i obludná loupež. Pro tento systém není v moderní lidské společnosti místa, stejně jako v dnešní době není již místa pro nějakou předpotopní nestvůru. Při tom celé východní zbrojení je v podstatě jenom pošetilým pokusem. Tanky a děla mohou zastavit jenom pochod armád. Ani nejdokonalejšímu válečnému stroji se však ještě nepodařilo, aby zastavil, byť i jen na vteřinu, pochod času.

KANADA A ATLANTICKÝ PAKT

VACLAV KOCLÍK.

ZASTUPCOVĚ dvanácti národů podepsali ve Washingtoně dne 4. dubna 1949 obrannou dohodu, t.zv. severo-atlantický pakt. Jedním ze signatářů této dohody severo-atlantického společenství byla Kanada.

Její zájem na vzniku, existenci a zdatu dohody není pouhou náhodou, ale logickým důsledkem mnoha skutečností zeměpisných, historických, politických, kulturních, hospodářských. Do dnešního dne celá její historie je serií událostí, podmíněných její příslušností k světu rozloženému po obou stranách Atlantiku. Svou roli suverénního člena aliance atlantických národů hraje s naprostou vážností a se zřejmým úspěchem.

V roce 1950 to byla kanadská vláda, která navrhla reorganizaci severo-atlantického společenství, týkající se zjednodušení struktury, centralisace autority v jediném tělese (Council of Governments), snížení počtu různých komitétů a vytvoření stálých agentur. Návrh byl prostudován Radou paktu, přijat a jest, do jisté míry, zodpovědným za podobu této organizace jak ji známe dnes.

Během lisabonské konference Rady atlantického paktu tři delegáti Kanady zastávali předsednická místa, podle všeobecného názoru s neobyčejným úspěchem. Snad to bylo i jejich přičiněním, že lisabonská konference byla označena světovým tiskem za dosud nejúspěšnější v historii této atlantické aliance. Předseda

Rady, kanadský delegát Pearson, opět předložil několik konkrétních návrhů (týkajících se hospodářské spolupráce členů, politické konsultace, pohybu pracovních sil, a vůbec spolupráce na poli sociálním, kulturním a informacím) které se později staly základnou dlouhodobého programu dohody.

Podíl Kanady na vybudování aparátu nutného pro podporu členských armád, t.zv. infrastructure, zahrnující zřízení administrativních centrál, komunikací, letišť a pod., pro rok 1952-53, jest 27 milionu dol. (celková částka pro všechny členy obnáší asi 426 milionů dol.). Mimo to Kanada se zavázala vybudovati patřičnou obranu doma a současně přispěti k posílení společných, branných sil paktu.

Koncem tohoto roku — kanadský příspěvek jest: 4 bojové skvadrony letadel, 1/3 divise (6000 mužů), a 24 lodí. Domácí program zahrnuje 5 leteckých skvadron, 115.000 mužů pozemních sil a 5 lodí. Koncem roku 1954, kanadský program jest určen následovně: alianci 12 leteckých skvadron (Sabre-jets, a 2500-3000 mužů), 1/3 divise (6000 mužů) a 52 lodí. Pro domácí obranu — 40 leteckých skvadron (3000 letadel), 115.000 mužů pozemních sil a 100 lodí (1/2 protiponorkových plavidel a 1/2 pro pobřežní doprovod, minolovky a jiné).

Celková vojenská síla Kanady v březnu tohoto roku byla: námořnictvo 13.500, pozemní armáda 49.200, letectvo 32.600, celkem

95.300 (zatím co na počátku války v Korei Kanada neměla více než 47.200 mužů). Konečně, počet mužstva a důstojníků v aktivní rezervě činí asi 58.000.

Pohled na rozpočet Kanady nám poví více. Uvedený obranný program bude stát Kanadu kolem 2,107 milionů dolarů, čili 48 procent celkového federálního rozpočtu pro rok 1952-53. Dílčí částky vypadají takto: Rozpočet pro rok 1951-52: námořnictvo 236 milionů dol., pozemní jednotky 459, letectvo 672, celková suma, zahrnující vzájemnou pomoc atd. jest 1,727 milionů dolarů.

Rozpočet pro rok 1952-53: námořnictvo 268 mil. dolarů, pozemní jednotky 532, letectvo 759, celkový rozpočet včetně vzájemné pomoci atd., 2,107 milionů dolarů. V této částce jest zahrnuto 324 milionů dolarů pro tzv. „defence support“, čímž se míní financování přesunu vojenského materiálu a výzbroje, jakož i výcviku asi 1400 zahraničních letců v Kanadě. Tato suma (324 mil. dol.) byla uvolněna pro shora zmíněný účel jako náhrada za zamítnutou pomoc ve formě surovin (obilí, mědi, zinku, asbestu a hliníku), navrhnoutou Výkonným úřadem („Tři Moudrých Mužů“).

Kanada, stojící na pokraji obrovského hospodářského rozkvětu, projevovala od samého počátku zájem o širší koncepci atlantického společenství nežli jakou skýtá obranný účel. V roce 1951 v Ottawě, stejně jako předtím v roce 1950, Kanada propagovala úpravu vojenských plánů aliance k hospodářským strukturám jednotlivých států a paktu jako celku. Rovněž Churchill se dotkl tohoto problému a nastínil, že by si přál, aby vojenské úsilí bylo považováno pouze za akutní a krátkodobé na rozdíl od úsilí vybudovati hospodářskou stabilitu a sociální blaho lidí, žijících v těchto oblastech. Článek z konstituce severoatlantické dohody jest vyjádřením těchto snah. Důvod, proč Kanada má takový zájem o tento dlouhodobý program, je velmi vážné povahy hospodářské a politické.

Zde v Kanadě se totiž věří, že společnou hospodářskou politikou zúčastněných národů se docílí jistého stupně harmonisace zájmů na poli hospodářském, což jest neobyčejně žádoucí jako prevence proti diskriminujícím obchodním blokům, které by následkem izolace mohly vzniknouti na kterékoliv straně. Kanada nemá nic proti vytvoření slušných celních unií. Rozhodně však by nevířila vzrůst diskriminujících tarifních překrad nebo obchodních dohod, které by ji, do jisté míry, vylučovaly z evropského trhu.

Jiný velmi závažný důvod delikátní, a méně známý, se týká samé svrchovanosti Kanady. Před válkou 80 procent kanadského vývozu nalezalo svůj domov v atlantické oblasti a 90 procent dovozu přicházelo z této oblasti. Mimo to prakticky všechen kapitál a zdaleka největší část emigrace pocházela z této části světa. Politicky Kanada byla chráněna před pádem v tu či onu stranu tahem gravitačních sil USA na straně jedné a Velké Británie na straně druhé. Tato hospodářská a politická rovnováha byla neobyčejně příznivá rozvoji Kanady jako národa. Dnes, následkem poslední války, situace je poněkud jiná. Transatlantičtí členové společenství jsou hospodářsky velmi slabí. Kanada však musí mít trhy pro svůj rozpínající se průmysl. Rozhlíží se tedy také do jiných koutů světa.

Ale ani tam není situace lepší a Kanada, žijící a prosperující zahraničním obchodem, začíná pociťovati jednostranný tlak, narušující nebezpečně její příjemnou, shora zmíněnou rovnováhu. Hospodářská závislost na jednom mocném státu je chmurou, strašící mnohého kanadského občana. Politická nezávislost často následuje, a to není něco, co se dá odbýti mávnutím ruky.

Velká Británie není a asi nebude tak rychle schopna, aby obnovila narušenou rovnováhu. Kanada to dobře ví, a proto hledá východisko. Dnes je přesvědčena, že zdravá západní Evropa, opět prosperující politicky i hospodářsky, dodatkem k váze Velké Británie, může sloužiti jako protiváha v západním světě. Nejkratší cestou k renesanci západní Evropy je severoatlantická aliance. Problém této dohody jest primárním problémem kanadským.

Jako v každém národě i zde v Kanadě atlantická aliance byla a jest předmětem četných diskusí a kontraversí. Avšak oficiálně něco jako izolacionismus v Kanadě neexistuje. Pro ty, kdož pochybují, stačí uvést několik slov, pronesených kanadským min. předsedou Laurentem: „... je nedostačující míti na své straně pouze pravdu; dnes jest stejně důležité míti i sílu, abychom mohli brániti tuto pravdu. Severoatlantický pakt jest touto silou... víme dobře, kam izolacionismus vede... zkušenost z poslední války ukázala, že izolacionismus není zárukou bezpečnosti.“

Členstvím v severoatlantickém společenství se konečně dostává Kanadě možnosti dospělé, zodpovědné a mírumilovné moci. Důležité jest, že Kanada je ochotna převzít tuto odpovědnost.

DOMOV O EVROPSKÉM SJEDNOCENÍ

Všechny níže uvedené výpovědi pochází od uprchlíků, kteří přišli do zahraničí až v roce 1952. Kladené otázky byly vždy součástí celé řady dotazů — nejedná se tedy o speciální interviewy o otázkách sjednocení Evropy. Zpravodajové, kteří otázky kladli, neměli žádný zvláštní zájem dozvědět se od uprchlíků něco o smýšlení lidí v ČSR o problémech budoucnosti Evropy.

Většina výpovědí pochází od prostých lidí, dělníků, zemědělců, atd. Uvádíme také jejich doslovný text.

Je nepopíratelné, že pro velkou většinu lidí v ČSR představuje idea Spojených Států Evropských velmi pozitivní náplň budoucnosti, i když si zřejmě nikdo nedovede představit podrobnosti budoucího uspořádání. Zjistili jsme však ve speciálních interviewech, že o tyto podrobnosti je v Československu, hlavně mezi lidmi s určitým vzděláním, obrovský zájem. Diskreditování evropské myšlenky komunistickou propagandou nemělo zřejmě žádný účinek. Nepodařilo se dokonce ani udržet tak zvaného „německého strašáka“. Výpovědi, které se týkají znovuvybrojení Německa, svědčí naopak o tom, že strach z německého nebezpečí je v Československu (které bylo nacismem postiženo právě tak, ne-li víc, než západní národy a jehož občané byli po dlouhá léta vychovávaní v představě tradičního a historického nepřátelství mezi Německem a Československem) mnohem menší, než v kterémkoliv státě na Západě.

Tento stav věcí je jistě výsledkem různých skutečností. Na prvním místě však pravděpodobně je touha po porážce komunismu za každou cenu a po budoucnosti na nových základech. Zkušenost ukázala až příliš jasně, že jak uspořádání z roku 1938, tak uspořádání z roku 1945 mělo tragické následky, nejprve v Hitlerovi a pak ve Stalinovi. L.Č.

MÍNĚNÍ NOVĚ PŘÍSLÝCH UPRCHLÍKŮ Z ČESKOSLOVENSKA O OTÁZKÁCH SPOJENÉ EVROPY.

Dělník, stáří asi 22 let. V Československu nás nejvíce zajímají zprávy o postupu sjednocování Evropy a o místě Československa ve Spojené Evropě.

Nezávislý rolník ze severní Moravy, 27 let star. Pokud jde o současné snahy o sjednocení Evropy, lidé v Československu jsou rádi, že se v tomto směru něco podniká a nejvíce by si přáli, aby současně s pádem komunismu padly také všechny státní hranice v Evropě.

38letý učitel. Lidé v Československu vesměs souhlasí — pokud se ovšem o politiku zajímají se snahami o sjednocení Evropy.

Sofér z Uherského Ostrohu, 30 let star. Můj názor na budoucí utvoření osvobozené Evropy, jakož i názor většiny lidí doma, se kterými jsem měl možnost hovořit o této věci (byli to většinou dělníci), je tento: Měly by se utvořit Spojené Státy Evropské po vzoru Spojených Států Severoamerických. Každý tento stát by měl svoji vládu, která by samozřejmě podléhala vládě ústřední. Panuje však jakási obava z Německa, neboť to, jako nejsilnější stát v Evropě, by pak bylo vedoucím státem a na špatné zkušenosti s Němci se u nás ještě nezapomnělo.

Často se mezi lidmi mluví o tom, že by měly být utvořeny Spojené Státy Východoevropské a Západoevropské. To by bylo podle mého mínění snad lepší po stránce jazykové, ale zase by zde časem mohlo vyvstát nové ohnisko války. Celkem možno říci, že federalisace Evropy, ať již tak nebo onak, je v Československu posuzována velmi kladně, protože Ukrajina je obilnicí, ČSR, Německo atd. jsou zase průmyslové státy, čili, kdyby byla vzájemná spolupráce, bylo by to nejideálnější. Dalším dokladem by bylo, že by přelidněné státy mohly část svých obyvatel přesídlit do jiných států, které nejsou ještě tak obydleny. Spojené Státy Evropské byly by také v budoucnosti pevnou hrází proti případnému „žlutému nebezpečí“.

Pokud jde o účast Československa ve Spojených Státech Evropských, to je otázka, na kterou je velmi těžko odpovědět, protože již doma jsme si s tím lámali hlavy. Celkově podle mého mínění by to nebyl tak těžký problém, ale především bychom museli mít dobré diplomaty a státníky. Všeobecně je možno o našich politických činitelích říci, že ani jeden není tak dobře zapsán doma a pak jejich zahraniční činnost je doma stále zesměšňována jednak tiskem a jednak rozhlasem.

27letý dělník ze Slovenska. Pokud jde o současné snahy o sjednocení západní Evropy, u

nás na Slovensku je značný zájem o Spojené Státy Evropské po vzoru USA.

28letý úředník, zaměstnaný v zubolékařské laboratoři. V Československu se hodně diskutuje o uspořádání nové Evropy ve formě federace. Evropská unie je v ČSR považována za nejlepší řešení.

29letý kvalifikovaný dělník: Lidé v Československu by chtěli co nejvíce slyšet o problémech sjednocení Evropy. To jest jak v debatách v Evropské radě tak i o tom, proč sjednocování Evropy postupuje tak pomalu.

Totožná výpověď z několika různých pramenů: V Československu jsou po zdích často vidět namalovaná písmena „E“, značící sjednocenou Evropu. Takové „E“ bylo na příklad až do prosince 1951 — a možná je tam ještě dodnes — v jednom výklenku na hlavní pražské ulici Na Příkopech (dům byl tazateli přesně označen).

MÍNĚNÍ NOVĚ PŘISLÝCH UPRCHLÍKŮ Z ČESKOSLOVENSKA O ÚČASTI ZÁPADNÍHO NĚMECKA NA OBRANĚ EVROPY A O EVROPSKÉ ARMÁDĚ.

Různým uprchlíkům byla položena tato otázka: *Jak se dívají lidé v ČSR na účast západního Německa na obraně Evropy?*

Odpovědi pak byly:

27letý dělník: U nás na Slovensku se komunistické propagandě, týkající se západního Německa, vůbec nevěří. Proto se to sleduje s klidem.

20letý úředník z Moravské Ostravy: Nejsem proti tomu, jestliže to urychlí pád komunismu. Lidé v Československu většinou říkají, že když se staví ve východním Německu armáda, proč by se nemohla stavět v západním světě také. Lidem v pohraničních pásmech je to celkem jedno. V pohraničí nakonec stejně nezbohatli, a tak si jen přejí, aby se už zbavili dnešního režimu.

21leté děvče: Považuji znovuvyzbrojení Německa za správné. Před Němci nemám žádný strach. Postavení německé armády je nutné. Proti Sovětům je potřeba postavit nějakou hráz, aby jim zašla chuť spolknout celou Evropu.

23letý voják ze západních Čech: Nepochybuji, že se Německo ozbrojuje v zájmu obraněm a nikoliv v zájmu útočném, jako to dělal Hitler. Proto jsem klidný. Lidem v Československu je to jedno, jen si přejí, aby to už prasklo, protože nikdo neví, kdy u něho policie zaklepe na dveře. Lidé v pohraničí jsou stejně ozebračení jako ve vnitrozemí a tak se na to dívají také stejně.

22letý dělník z Brna: Je dobře, když hlavně západní Německo bude vyzbrojeno Američany, protože, když všichni zbrojí, musí být i Němci vyzbrojeni. Nejdůležitější však bude, jak se potom Němci zachovají, až budou vyzbrojeni. Kdyby se jim dala volná ruka, tak by jistě co nejdříve napadli Československo. Češi a Němci se nenávidí a bylo by to strašné, kdyby k něčemu podobnému došlo.

V tom není rozdíl mezi Němci ze západního Německa a Němci z východního Německa. Sice komunisté říkají, že ti východní jsou našimi bratry, ale nikdo tomu nevěří, protože všichni vědí, že nenávisť mezi Čechy a Němci jest již tak stará jako historie sama a události za poslední války a bezprostředně po ní tuto nenávisť ještě zvětšily.

Přesto bych si přál, aby Němci byli vyzbrojeni, protože jednak věřím, že své zbraně obrátí proti komunismu a tam jsou vítaným spojovníkem, jednak nevěřím, že by došlo k nějakým činům odvety na území Československa, protože do toho mají a hlavně ještě budou mít co mluvit Američané, kteří by nedopustili, aby k nějakým násilnostem došlo.

31letý úředník z Karlových Varů: Pokud Němci nebudou mít vlastní samostatnou armádu, ale budou začleněni do armády evropské, pak s tím souhlasím. Osobně se nebojím, že se Němci budou na českém obyvatelstvu mstít, v případě, že jako vojsko projdou naším územím, protože jsem jim (Němcům) nic neudělal. Lidé v Československu z toho mají někdy strach, protože se obávají, že budou muset opustit bývalé německé pohraničí ti, kdož se tam po roce 1945 nastěhovali.

36letý úředník ze Slovenska: Všechny vrstvy národa jsou pro zřízení německé armády v rámci spojené západní Evropy, protože jedině tímto způsobem lze osvobodit Československo a ostatní tak zvané lidově demokratické země z područí komunismu.

Lidé se táží, proč Rudá armáda nebyla stažena z východního Německa, Rakouska a Maďarska a z ostatních zemí východní Evropy, když Sověti tam mermomocí usilují o mír! Z toho je patrné, že Rusové jsou si velmi dobře vědomi toho, že kdyby se jim zmíněné země vymkly, ztratili by tím ohromný prostor, o který by pak museli tvrdě bojovat a navíc by přišli o pracovní síly, a co nejdůležitější — o válečný průmysl.

Takhle se hovoří v Praze a okolí nejen v kancelářích, nýbrž i na pracovištích mezi dělníky. Také t.z.v. „papíroví komunisté“ velmi často o této otázce živě diskutují.

„Papíroví komunisté“ se však obávají toho,

že příslušníci budoucí německé armády se budou mstít na Čechách a Slovácích za rok 1945. Přesto jsou však pro zřízení této armády a přejí si, aby to bylo co nejdříve a aby byl komunismus poražen.

Lidé říkají, že západoněmecká armáda je jedinou možnou obranou proti sovětské rozpínatosti.

31letý řezník: Myslím, že účast západního Německa na obraně Evropy je nutná. Lidé v Československu to sledují většinou s klidem.

19letý dělník z Moravské Ostravy: Pokud jsem byl doma, měl jsem určité obavy. Lidé v Československu se bojí toho, že v případě války to bude spojeno s obětmi na české straně v důsledku národního šovinismu.

18letý dělník z Českých Budějovic: Myslím, že je to nutné.

26letý dělník z Moravské Ostravy: Moc politice nerozumím, ale myslím, že je to nutné. Lidé v Československu si myslí, že je to součást příprav na odrazení komunismu a proto je to nezneklidňuje.

18letá dělnice ze Slovenska: Má-li to přispět k porážce komunismu, jsem jen ráda. Lidé v Československu tomu nevěnují příliš velkou pozornost.

20letý student z Prahy: Pražské studentstvo zaujalo vyčkávací stanovisko po prvních zprávách o nutnosti vojenské účasti německé spolkové republiky na evropské obraně. Dnes se však uznává, že toto opatření bylo vojensky nutné a způsob jeho provedení — začleněním do evropské armády se považuje za únosný politicky i psychologicky.

18letý dělník z jižních Čech: Obyvatelstvo jižních Čech přijalo zprávy o začlenění Německa do západoevropského ochranného systému poměrně klidně. Obyvatelstvo naprosto důvěřuje politice Spojených států a proto je přesvědčeno, že začlenění Německa do této obrany je diktováno především vojenskou nutností.

Účinky komunistické propagandy, která se snaží vyvolat v obyvatelstvu pocity odporu a strachu z nového ohrožení se strany ozbrojeného Německa, jsou značně zeslabovány nynější spoluprací pražské vlády s t.z.v. Německou demokratickou republikou.

Řemeslník ze středních Čech: Obyvatelstvo okresu Brandýsa nad Labem se dívá na zřízení armády v západním Německu příznivě. Z počátku byla sice mezi lidem nervosita, poněvadž jsou dosud v živé paměti zvěřstva německých

vojsk z minulé války a navíc vládla obava, že se Němci budou mstít za květnovou revoluci v roce 1945, jakož i za odsun Sudetských Němců. Tyto obavy však postupně zmizely úměrně s budováním komunistických armád ve východním Německu a jiných lidově demokratických státech; počalo se uznávat, že i Američané musí vybudovat nutnou protiváhu. Dnes jsou lidé přesvědčeni, že Západ nemůže vést válku bez Německa; v opačném případě by bylo nebezpečí, že se Rusové snadno zmocní západoněmeckého území a vyzbrojí Němce pro vlastní účely.

Současně lidé věří, že německá vojska pod americkou kontrolou zvěřstva provádět nebudou. Tím odpadá původní obava, že by čs. lid byl v případě války ve dvojím ohni: jednak se strany Rusů, o nichž se předpokládá, že budou v ČSR pálit a vraždit, a jednak se strany mstících se Němců.

Výslednicí těchto kalkulací je, že 80 procent obyvatelstva nejen brandýského, ale i ostatních okresů se staví kladně k znovuvyzbrojení západního Německa a přeje si, aby již došlo k válečnému konfliktu, který by lid osvobodil od nesnesitelného sovětského jha.

38letý lékař z jihozápadních Čech: Obyvatelstvo, žijící v pohraničí při česko-bavorských hranicích, sleduje pozorně zprávy o vojenské účasti Německa na evropské obraně. Tyto zprávy jsou někde přijímány klidně, zejména u lesníků a zemědělských dělníků — nekomunistů. U zemědělců naproti tomu tyto zprávy zvyšují určité již stávající obavy z toho, že nepřijdou-li zemědělci o majetek již združstevněním, mohou o něj přijít po pádu komunistického režimu mocensko-politickým vlivem Německa, posíleným vojenskou účastí Německa na případné válce proti Východu. Obavy z násilností německých vojsk vůči čs. obyvatelstvu za bojových akcí na čs. území v případě války značně poklesly po zprávách o zřízení „Evropské armády“. Komunistické propagandě o možných násilnostech v případě války se nevěří, a to prostě z toho důvodu, že komunistický tisk a rozhlas ztratily jakoukoliv důvěru lidu.

Lesní inženýr ze severní Moravy: Vyzbrojení západního Německa pokládám za správné v tom případě, jestliže bude západní Německo partnerem v rámci Atlantického paktu, a podřízeno nejvyšším velitelům této organizace. Mám k tomu velmi jednoduchý důvod: západnímu Německu jde o zachování svobody a zachování lidských práv právě tak, jako ostatním signatářům Atlantického paktu.

PŘEJEME VŠEM SVÝM PŘÁTELŮM ŠTASTNÝ ROK 1953.

KUPUJEME ČESKÉ A SLOVENSKÉ KNIHY A ČASOPISY

*klasiky, díla náboženská, hospodářská, historická, beletrii, starší
i novou poesii. V Německu platíme markami, v ostatní cizině
dolary. Podrobné nabídky s udáním požadované ceny na*

REDAKCI SKUTEČNOSTI, MÜNCHEN,

POSTAMT 62, SCHLISSFACH 6, U.S. ZONE, GERMANY.

The Fund for Intellectual Freedom.

One way to help writers, banished from their hopes, their cultures, their professions, is to give them money. This is necessary for they must eat, be clothed and sheltered. But living to the writer is not only a matter of these necessities and, indeed, he may be dying as a writer even while his material needs are met. A writer — whether journalist or poet, dramatist or novelist — needs to be significantly working, somehow reaching an audience; he needs to be published.

There are writers in all the western European cities who are cut off, who are, so to speak, gagged, silenced. They are Poles, Czechs, Roumanians, Hungarians. They are not merely people who say and wish they were writers, they are professionals. They need to be read. They especially need to be read in their own language by their own countrymen. As they are silenced so a part of their culture, of Europa's culture, is silenced.

The Fund for Intellectual Freedom, created by John Dos Passos, Aldous Huxley, Arthur Koestler, James Farrell and Graham Greene to extend help to writers, has a program to publish fiction, poetry, non-fiction whenever there is material that warrants publication. These publications are in the author's language and are circulated through his national committee, cultural circle and newspapers.

"HORKA VODA" by Jan Tumlíř is the first publication of the Fund for Intellectual Freedom in the Czech language.

ORDER YOUR COPY NOW AT

Interpress Ltd., 147 Argyle Road, London, W.13.

EDITIONS SOKOLOVA je prvním nakladatelstvem v zahraničí, které věnuje všemnu pozornost kulturnímu životu v exilu a ve své sbírce „KNIHY EXILU“ bude publikovat dokumenty dnešní poesie, krásné prosy a živých politických problémů. — „Knihy Exilu“ zahájily svazkem

FERDINANDA PEROUTKY

PROJEVY K DOMOVU.

Je to kniha pádného protestu proti nesvobodě, nesená duchem opravdové demokracie.

Bližší informace a program nakladatelství si vyžádejte na adrese

**EDITIONS SOKOLOVA, 13 CHEMIN DU VIDOLLET,
GENEVE, SUISSE.**

ÚSTAV DRA EDVARDA BENEŠE

pro politické, hospodářské a sociální studium v Londýně
(DR. BENES' INSTITUTE, 45, HANS PLACE, LONDON, W.1.)

vydal v českém překladě knihu vzpomínek

Sir ROBERTA BRUCE LOCKHARTA :

JAN MASARYK

Knihu možno objednat a předplatit v ústřední administraci Skutečnosti (způsob placení: sr. „Anglie“ str. 2 obálky t.č.).

CENA: angl. s. 8/-, \$ 1.20, austr. s. 12/-, šv. fr. a D.M. 5, atd.